

Slutligen uppläste Herr Wallenberg en motion, N:o 72, i anledning af Herr Dicksons motion, N:o 25, om rätans fullständiga frigifvande.

Hänvisades till Lag-Utskottet.

Kammaren åtskiljdes kl. 7 e. m.

In fidem
O. Brakel.

Onsdagen den 30 Januari 1867.

Kammaren sammanträdde kl. 10 f. m.

Justerades 5 protokolls-utdrag för den 29 dennes.

Upplästes en af Grefve Mörner, Julius Oscar, inlemnad skrift af följande innehåll:

Som enskilda viktiga angelägenheter nödga mig att företaga en resa till Östergötland, så får jag härmed anhålla om tillstånd att vara frånvarande ifrån Riksdagen under 14 dagars tid, räknadt ifrån och med början af nästingående vecka.

Denna anhållan bifölls.

Företogs val af tre ledamöter för deltagande i talmansöfverläggningarne; och befunnos, vid valförrättningens slut, hafva blifvit utsedde:

H. Exc. Grefve Sparre, Gust. Ad.	med 63 röster.
Grefve Hamilton, Henning	» 63 »
Herr Fåhræus, Olof Immanuel	» 49 »

Föredrogs, men begärdes af flera ledamöter ånyo på bordet Första Kammarens Tillfälliga Utskotts den 29 dennes bordlagda Utlåtande N:o 4, med förslag till reglementariska föreskrifter för Riksdagen.

Föredrogs Herr Faxes, den 29 dennes bordlagda motion, N:o 29, angående beviljande af ett anslag å 30,000 R:dr, till understödjande af vattenafledningsföretag inom Jönköpings län.

Herr Ekenman: Enär de trakter, som i motionen onförmålas, ligga inom den mig anförtrödda domsagan, har jag ansett mig böra begära ordet, ej blott för att instämma i motionen, utan äfven för att till de skäl motionären anført få lägga ytterligare ett. Redan för flera riksdagar sedan fästades dåvarande Representationens uppmärksamhet på det skadliga inflytandet i så väl ekonomiskt, som sanitärt hänseende, hvilket orsakas af de stora mossarne inom Östbo och Vestbo härader. Detta behjertades ock vid 1854—1855 års riksdag, då Rikets Ständer, för utdikning af den så kallade Stora mossen, beviljade 30,000 R:dr utan återbetalningsskyldighet och 37,500 R:dr såsom lån att successivt amorteras. De för arbetets utförande bestämda villkoren voro dock så beskaffade, att menigheterna ej vågade eller förmädde underkasta sig dem, hvadan ock hela anslagsbeloppet reserverades för Staten. Sedan den tiden hafva de, måhända äfven till följd af skogarnes devastering, allt flera återkommande frostskaadorna tagit i anspråk en icke ringa del af de medel, som för sådant ändamål blifvit ställda till Kongl. Maj:t disposition. Detta sätt att afhjelpa lidandet är dock endast palliativ, som alltför otillräckligt afhjelper detsamma och för ingen del upphäfver den misströstan, som förlamar befolkningens kraft och ökar den redan alltför stora benägenheten att öfvergifva fosterjorden. Jag får derföre på det varmaste förorda bifall till den framställda motionen, — ett bifall hvilket icke står i strid med den sparsamhetsanda, som till allmän tillfredsställelse, synes utgöra denna Riksdags program, ty, genom det begärda anslaget, skall i framtiden besparas de understöd, hvilka för räddning från hungersnöd annars måste stundom för dessa trakter anvisas. Slutligen får jag fästa uppmärksamheten derpå, att länets landsting, för mossfältens uppmätning och undersökning, år efter annat vidkänts betydliga kostnader, hvilka skulle naturligtvis vara alldeles förspillda, derest icke det begärda anslaget beviljades.

Efter härmed slutad öfverläggning och uppå gjord proposition, hänvisades motionen jemte yttrandet till Stats-Utskottet.

Föredrogs och hänvisades till Bevillnings-Utskottet Friherre Sprengtportens den 29 dennes bordlagda motion N:o 30, i fråga om en ömsesidig förhöjning af tullsatserna å tobak i så väl Sverige som Norge.

Föredrogs och hänvisades till ett tillfälligt Utskott Friherre Cederströms den 29 dennes bordlagda motion N:o 31, angående en underdånig anhållan hos Kongl. Maj:t om Dess nådiga medverkan vid framtida upptagande af statslån.

Föredrogs Herr Gyllenrams den 29 dennes bordlagda motion N:o 32, angående ett tillägg till 70 § i Kongl. Förordningen om kommunalstyrelse i stad.

Herr Rydin: Vid förut skedd remiss af motioner, rörande kommunalfrågor, till Lag-Utskottet, har jag varit tveksam om detta förfarandes rigtighet. Grundlagen omtalar ej remiss till Lag-Utskottet af andra ärenden än sådana, som röra förslag till allmän civil-, kriminal- och kyrkolag. I 42 § af Riksdags-ordningen heter det nemligen: »Lag-Utskottet skall meddela Utlåtande öfver de från Kamrarne dit hänvisade förslag till stiftande, ändring, förklaring eller upphäfvande af allmän civil-, kriminal- och kyrkolag, börande under civil- och kriminal-lag äfven förstås de delar af krigslagar och författningar rörande krigsväsendet, som ega tillämpning till medborgare utom krigsstaten.»

Alltså var det för mig klart att, enligt grundlagens ordalydelse, förslag angående kommunallags ändring ej skulle höra till Lag-Utskottets behandling. Och då § 37 af Riksdags-ordningen, efter att i 1 mom. hafva omförmält hvilka de ständiga Utskotten äro, i 3 mom. stadgar, att för beredande af fråga, som ej tillhör ständigt Utskotts behandling, men är af beskaffenhet att Utskotts yttrande deröfver erfordras, ett tillfälligt Utskott skall tillsättas, var det ock uppenbart för mig att berörda förslag borde till tillfälligt Utskott remitteras.

Hvad som emellertid hittills föranledt mig att icke uttala denna min afvikande mening var det, att jag öfvertygat mig att under det den gamla Riksdags-ordningen, från hvilken den nuvarande ej afviker i bestämmelserna angående Lag-Utskottets funktioner, var gällande, det praktiserats, att lagar, som af Konung och Ständer gemensamt stiftats, äfven om de ej varit af civil-, kriminal- eller kyrkolags natur, såsom förhållandet varit med naturalisations-lagen, beväringenslagen, remitterats till Lag-Utskottet. Då en dylik praxis under den gamla Riksdags-ordningen kunnat bredvid bestämmelserna i 53 § Regeringsformen och 32 § Riksdags-ordningen stadga sig, ansåg jag mig ej böra uppträda emot remissen till Lag-Utskottet.

Emellertid har min uppmärksamhet blifvit fästad derpå att i fråga om Utskottens funktioner ett nytt förhållande inträdt med den nya Riksdags-ordningen. Enligt den gamla Riksdags-ordningen kunde för allmänna frågors behandling ej användas andra än gemensamma Utskott, och Rikets Ständer hade i fråga härom rätt enligt 36 § Riksdags-ordningen att i obegränsad mängd tillsätta Utskott. Det hette nemligen i 3 mom. af nämnda paragraf; »Skulle Riksens Ständer finna flera Utskott vara af nöden, må de af Ständerna obehindradt tillsättas.» Enligt 34 § 2 mom. gamla Riksdags-ordningen egde Rikets Ständer, i stället för att tillsätta flera Utskott, remittera sådana mål, som till visst Utskott icke hörde, antingen till Besvärs- och Ekonomi-Utskottet, eller till *något af de öfriga förut tillsatta Utskotten*. Deraf kom det sig att alla lagfrågor, utan afseende på lagens natur, hänvisades till Lag-Utskottet.

I den nya Riksdags-ordningen är denna Riksdagens rätt borttagen. Man har följt en annan princip och delat Utskotten i två klasser, nemligen dels de för båda Kamrarne gemensamma, till hvilka höra sådana frågor, som utgöra föremål för Konstitutions-, Stats-, Bevillning-, Banko-

och Lag-Utskottens behandling, vare sig nu att dervid användas dessa Utskott såsom enkla eller sammansatta, eller att från dem utbrytas ärenden, för att behandlas i särskildt Utskott; dels ock de tillfälliga Utskotten, hvilka skola upptaga sådana frågor, hvilka ej höra till förenämnda Utskotts behandling. Den nya Riksdags-ordningen har således uppställt två sätt för allmänna riksdagsfrågors behandling. Det ena är ett ärendes beredning för Kammarerna genom ett gemensamt Utskott och dess samtidiga behandling i Kamrarne, det andra är frågans successiva behandling af först den ena Kammarerna och så af den andra.

Som till sistnämnda kategori höra alla de ärenden, som till följd af sin beskaffenhet fordom remitterats till Allmänna Besvärs- och Ekonom-Utskottet, och således äfven kommunal-lagfrågor, alltså och då väl i afseende på betydelsen af ett Riksdagens beslut i dessa frågor, men ej i afseende på sättet för deras handläggning hos Riksdagen någon förändring blifvit vidtagen genom ändringen af Regeringsformens § 57, måste dessa, som ej till följd af sin beskaffenhet tillhöra något ständigt Utskotts behandling, succesive behandlas i hvardera Kammarerna och beredas af tillfälliga Utskott.

En betydlig olägenhet, som uppstår derigenom att förslag till ändringar i Kommunallagen hänvisas till Lag-Utskottet, är den att, om man skall anse sig behörig att remittera dessa lagar till Lag-Utskottet måste man förklara dessa lagar, hvilka äro organiska lagar, vara af civil-lags natur. Och ville man vara konsekvent borde man naturligtvis också öfver dem infordra Högsta Domstolens yttranden, likasom öfver annan civil-lag. Men derigenom skulle Högsta Domstolen föras utom rättskipningens in på förvaltningens område, i strid mot grundlagens bokstaf och anda, som så noga och väl ordnat förhållandet emellan den dömande och styrande magten.

Efter härmed slutad öfverläggning och uppå gjord proposition, hänvisades motionen jemte yttrandet till Lag-Utskottet.

Föredrogs och hänvisades till Stats-Utskottet Herr Gyllenrams den 29 dennes bordlagda motion, N:o 33, angående beviljande af ett anslag å 1,500 R:dr, för vårdande af fornlemningarne i Wisby.

Föredrogs och hänvisades till Stats-Utskottet Grefve Hamiltons, Hugo Bengt Archibald, den 29 dennes bordlagda motion, N:o 34, angående uteslutande från Riks-staten af alla sådana utgifter, som kunna utaf landstingen bestridas, samt öfverlemnande af ett bestämdt belopp utaf statsinkomsterna till landstingen.

Föredrogs och hänvisades till Banko-Utskottet Herr Hasselrots den 29 dennes bordlagda motion, N:o 35, angående öfverlemnande af en del utaf Riksbankens medel till Allmänna Hypotheksbanken emot dess obligationer.

Föredrogs Herr Landgrens den 29 dennes bordlagda motion, N:o 39, angående öfverflyttande på landtingen af pröfningskomitéernas göromål.

Herr Trolle: Om jag rätt fattat motionärens mening, har han för afsigt att få på landstinget öfverflyttade pröfningskomitéens alla göromål. Jag tror dock ej att en sådan förändring vore välbetänt. Redan förut hafva pröfningskomitéens arbeten tagit mycken tid i anspråk. Så har till exempel uti det län, der jag är bosatt, pröfningskomitéen stundom måst använda fyra till sex dagar, för att med noggrannhet fullgöra sitt uppdrag. Men om man hädanefter, såsom meningen synes vara, ville till fyllande af Statens behof öka den direkta beskattningen och det således blefve af än mera vigt än förut, att hvar och en taxeras efter sin rätta inkomst, komma pröfningskomitéens arbeten att erfordra en ändå längre tid och större uppmärksamhet än hittills. Att på landstinget öfverflytta dessa göromål, fruktar jag derföre skulle mera än skäligt och till föga bättnad för det allmänna utvidga dess verksamhet. Dessa betänkligheter mot ifrågavarande förslag har jag ansett mig böra uttala, innan remissen till Utskottet sker, och anhåller derföre att detta yttrande må få åtfölja motionen till vederbörligt Utskott.

Efter härmed slutad öfverläggning och uppå gjord proposition, hänvisades motionen jemte yttrandet till Bevillnings-Utskottet.

Föredrogs och hänvisades till ett tillfälligt Utskott Herr Brusewitz den 29 dennes bordlagda motion, N:o 40, angående upprättande af en fullständig tablå öfver Statsverkets ställning.

Föredrogs Grefve Wachtmeisters den 29 dennes bordlagda motion, N:o 42, angående anvisande af ett årligt anslag å 4,000 R:dr till landtbruksskolan på Ryssbylund i Calmar län.

Herr Arrhenius: Jag anhåller endast att få förklara, att Landtbruks-akademien i följd af nådig remiss nyligen afgifvit utlåtande rörande den fråga, som i förevarande motion afses, och att Stats-Utskottet, då frågan der förekommer, behagade om samma utlåtande taga kännedom.

Efter härmed slutad öfverläggning och uppå gjord proposition, hänvisades motionen jemte yttrandet till Stats-Utskottet.

Föredrogs och hänvisades till Stats-Utskottet Herr Heijkenskjölds den 29 dennes bordlagda motion, N:o 43, angående befrielse i visst fall från erläggande af tionde för tillverkning af metaller.

Föredrogs

Föredrogs Herr Stålhammars den 29 dennes bordlagda motion, N:o 47, angående förlängd räntefrihet å det för sänkning af Tjurken med flera sjöar i Jönköpings län beviljade låneanslag.

Herr Ekenman: Då jag händelsevis är noga bekant med de förhållanden, som i denna motion omförmålas, och jag känner, att bifall till densamma är af behovet högt påkalladt, beder jag att få understödja motionen. Vid 1863 års riksdag beviljade Rikets Ständer såsom bidrag till kostnaden för sänkningen af sjön Tjurken ett lån af 42,000 R:dr R:mt eller $\frac{2}{3}$ delar af hela kostnadsbeloppet, men då arbetet en tid pågått, visade sig att vid kostnadsförslagets uppgörande väsendtliga misstag blifvit begångna, till följd hvaraf ock verkliga kostnaden för arbetets utförande så betydligt öfversteg den ursprungligen därför beräknade, att, efter ny undersökning, den antogs uppgå till 95,000 R:dr R:mt. Också kunde till följd häraf arbetet icke fullbordas på den bestämda tiden, hvadan hos Kongl. Maj:t underdånig framställning blifvit gjord af det bolag, som har arbetet om hand, att arbetstiden måtte förlängas med två år eller till den 1 Oktober 1869, hvilket i nåder beviljats; men derförinnan har den tid inträdt, då beviljade lånets återbetalning skall börjas och ränta å återstoden erläggas. Otvifvelaktigt måste det blifva mycket bekymmersamt för bolaget, som, efter hvad antydt blifvit, redan haft att kämpa med många svårigheter, att samtidigt nödgas underkasta sig uppoffringar för arbetets utförande samt förränta och amortera det erhållna lånet. Derfor, och ehuru jag i allmänhet finner förkastligt hvarje försök att vinna förbättring i de villkor, som blifvit bestämda, då understöd af allmänna medel åt menighet lemnats, eger likväl här ett undantagsförhållande rum, som nödgar mig vördsamt begära, att Stats-Utskottet måtte behjerta bolagets betryckta belägenhet och tillstyrka bifall till motionen.

Efter härmed slutad öfverläggning och uppå gjord proposition, hänvisades motionen jemte yttrandet till Stats-Utskottet.

Föredrogs och hänvisades till Stats-Utskottet Herr Bergmans den 29 dennes bordlagda motion, N:o 50, om beviljande af ett årligt anslag å 3,000 R:dr, till en undervisningsanstalt i boskapsskötsel och mejerihandtering vid Aminne i Norrbottens län.

Föredrogs Herr Trolles den 29 dennes bordlagda motion, N:o 51, om ändringar i Kongl. Förordningen angående en allmän hypoteksbank för Riket samt de allmänna grunder, som vid hypoteksföreningars bildande och framtida verksamhet skola till efterrättelse lända.

Herr Wallenberg: Jag anhåller att vid detta tillfälle med några få ord antyda mina åsikter i den viktiga frågan, huru hypoteksväsendet bör ordnas. Då Allmänna Hypoteksbanken inrättades, trodde man att i den centralisation af hypoteksföreningarne, som derigenom egde

rum, skulle åt dem beredas all möjlig och nödig styrka och fördel. Erfarenheten har dock ådagalagt att, oafsedt de under en tid rådande missgynnande finansiella förhållandena, hypotheksbanken dock ej visat sådana resultat, att ej skälig missbelåtenhet mot densamma borde från låntagarnes sida uppkomma. Man trodde, att hypotheksbankens obligationer skulle inom kort tid ur den allmänna marknaden uttränga hypoteksföreningarnes gamla obligationer. Så har dock ej skett, och de komma troligtvis ej heller att ännu på 20 år eller längre tid försvinna ur »den långa listan» på räntebärande obligationer. Jag tror ej heller att detta förhållande är att beklaga. Så länge dylika obligationer finnas, må de ock noteras. Tvärtom anser jag, att i den mån som hypoteksföreningarnes obligationer öfvergå på fasta händer, komma hypotheksbankens obligationer att erhålla en fördelaktigare kursnotering. Då frågan om hypotheksbankens bildande förevar, var jag i tillfälle att förklara, att jag ansåg det man, då man förbjöd hypoteksföreningarne ej blott att konkurrera med hypotheksbanken, utan äfven att inom de respektive orterna söka sprida sina obligationer, gick för långt. Men man anmärkte mot mig, att det var privatbanks-intresset, som förestafvade mig mina åsikter, och man förklarade öppet att hypotheksbanken var just den inrättning, som skulle betrygga fastighets-egarne och att jordbrukarne icke skulle vidare behöfva att i någon betydande mån anlita privatbankerna. Nu har emellertid visat sig ett motsatt förhållande.

Så väsendtlig skilnad der än är emellan privatbankerna och hypotheksbanken, hafva de dock ej stridiga intressen. För att begagna en bild från det yrke, med hvilket jag under flera år af mitt lif sysselsatt mig, har jag ansett, att privatbankerna motsvara det löpande godset å ett skepp och hypoteksföreningarne det stående godset. Det »stående godset» rubbas aldrig från sin plats; det löpande godset användes vid seglens manövrerande. Det ena och andra slaget af tågvirke kan hvarken undvaras eller utbytas mot hvarandra. På samma sätt ock med privatbankerna och hypotheksbanken. De förra tillfredsställa behofven hos dem, som söka lån på kortare tid, den sednare tillgodoser dem, som behöfva långa lån.

Dessa tankar har jag blott i förbigående velat uttala. Hvad nu åter angår förevarande motion, anser jag det vara af stor vigt, att densamma bifalles. Möjligtvis har motionären gått något långt, då han icke ens velat bestämma någon tid, inom hvilken de lån, som hypoteksföreningarne skulle få upptaga, borde återbetalas. Men detta torde i sjelfva verket icke betyda så mycket, då erfarenheten visat, att lånens återbetalningstid måste sättas på lika lång tid, som de upplånade penningarne skola utlånas.

Man har mot motionärens förslag anmärkt att genom bifall till densamma hypotheksbankens obligationer skulle förlora en del af den säkerhet, som de förut haft. Jag tror dock icke, att man behöfver tillägga denna betänklighet stor betydelse. Och för denna min åsigt finner jag ett ytterligare stöd deri, att Rikets Ständer vid sista riksdagen ansett sig kunna vidtaga åtskilliga förändringar i författningen angående hypotheksbanken och att Kongl. Maj:t, efter hvad man uppgifvit, sanktionerat dessa förändringar. Kan man ändra författningen i ett hän-

seende, ser jag ej något skäl, hvarför man icke äfven i ett annat kan förändra densamma, blott man låter garantien för åtta millioner R:dr kvarstå.

Jag anhåller, att detta mitt yttrande må få åtfölja motionens remiss till vederbörligt Utskott.

Herr Nordström: Hvad Herr Trolle uti den upplästa motionen föreslår, innefattar en fråga af den för statskrediten mest grannliga beskaffenhet, enär förslaget, så vidt jag, för min del, förmått uppfatta det, går ut uppå att få upphäfdt det stadgande, som utgör sjelfva grundprincipen för hypotheksbankens verksamhet, nemligen den, att för framtiden tryckta eller graverade, till innehafvaren ställda, räntebärande obligationer, som lyda på viss årlig inbetalning eller på uppsägning och för upplåningen utlofvad säkerhet i jordegendom på landet, icke skulle få af andra än Allmänna Hypotheksbanken utfärdas.

Genom fastställande af denna grundsats ville Representation och Regering, så vidt möjligt, för framtiden förekomma de olägenheter och skador af mångahanda slag, hvilka erfarenheten från den tid, då de isoleradt handlande många särskilda hypotheksföreningarne uppträdde i täflan med hvarandra såsom lånesökande, i synnerhet på utländsk ort, och i fondmarknaden till olika pris utsläppte räntebärande på amortering ställda obligationer, i hvilka all landets jordegendom, allt efter omfånget af hvarje förenings verksamhet, var såsom säkerhet för lånen förskrifven.

Det system, hvarefter hypotheksbanken vid sin stiftelse organiserades, kunde naturligtvis ej annat än lämpas efter de grunder, som blifvit antagna och godkända vid organisationen af hypotheksföreningarne, hvilkas upplåning, efter gemensamma reglor, hypotheksbanken skulle för framtiden ombesörja, och hvarvid föreningarne sjelfva, representerade genom ombud i en årligen sammanträdande generalförsamling eller bolagsstämma, egde utöfva en kontrollerande tillsyn. Visserligen hade hypotheksväsendet uti ifrågavarande afseende äfven hos oss kunnat på ett annat sätt organiseras, nemligen på det rena, äkta, omedelbara pantbref-systemets princip, såsom i Ostpreussen och flera andra europeiska länder, der hvarje i en hypotheksförening inträdande jordegare berättigas att för en viss del af det efter noggrannt bestämda grunder uppskattade värdet af hans jordegendom erhålla obligationer, hvilka han sjelf eger belåna, och för den punktliga afbetalningen af räntan å hvilka föreningen ansvarar, likasom ock för den bestämda dithörande amorteringsfondens noggranna förvaltning; men så skedde ej hos oss, då hypotheksföreningarne först bildades, och sedan den organisation, de erhållit, praktiskt begynnat verka i samhället och ådraga sig förbindelser i öfverensstämmelse med sina ändamål, är det ej mer någon lätt sak, att efter omständigheterna förändra denna organisation.

Så förhåller det sig ock med Allmänna Hypotheksbanken. Under dess firma hafva, sedan den år 1861 trädde i verksamhet, omkring 54 millioner Riksdaler blifvit för hypotheksföreningarnes behof upplånade och på de sednare fördelade, d. v. s. omkring 9 millioner per år, mot annuiteter, som, med afseende på de mångahanda kriser, hvilka utmärkt dessa sex år, så väl i politiskt som finansielt hänseende, samt med

afseende derjente på räntefoten under samma tid här hemma, väl icke torde kunna sägas vara tryckande. Ett sådant resultat af hypotheksbankens verksamhet måste dock få anses såsom bevis, att den utvecklat en gagnelig verksamhet; och om sagda 54 millioner verkligen blifvit använda för det dermed afsedda ändamål, skola ock frukterna deraf icke försumma att snart visa sig. Hafva de åter blifvit för andra behof disponerade af de låntagande jordegarna, och deras jordbruk derigenom gått miste om det dermed afsedda förlagskapital, bör felet och bote-medlet sökas hos dem och ej hos hypotheksbanken, som lika litet kan motsvara obegränsade anspråk, som hvilken annan kreditinstitution som helst. Att bortkasta barnet med badvattnet låter sig väl göra; en annan fråga är likväl, om det vore klokt och rätt.

Och i fråga om det rätta, torde jag här få fästa uppmärksamheten på, att just det stadgande, motionären nu vill få upphäfdt, utgör en af de uti obligationerna utfästade garantierna för dessa obligationers kredit. Uti dem äro hufvudmomenterna af 1861 års förordning å tergo införda tillika med sjelfva kontrakten, som åberopa den förra; på dessa garantier hafva alla långifvare och obligationsköpare förlitat sig, då de ingingo på hithörande affärer. Det är således ett bilateralt förhållande, som eger rum emellan dem och hypotheksbanken; hvadan, om man nu helt enkelt skulle upphäfva den garanti, som ligger i det stadgande, motionären vill hafva afskaffadt, man skulle så väl träda de redan existerande obligationsinnehafvarnes rätt för nära, som ock i ganska väsendtlig mån förtroendet till Statens kredit och ordhållighet. Jag, för min del, kan därför ej önska framgång åt motionen.

Friherre von Schwerin: Vid den sista riksdagen väcktes åtskilliga förslag till ändring af författningen rörande Allmänna Hypotheksbanken. För att behandla dessa tillsattes ett sammansatt Stats- och Banko-Utskott. Flera förändringar i författningen beslötos af Rikets Ständer och lära hafva blifvit af Kongl. Maj:t sanktionerade. Dessa gingo hufvudsakligen ut derpå att hypotheksbankens obligationer skulle ställas på kortare återbetalningstid och att räntan å dem skulle lämpas efter den räntefot, som vid deras utfärdande var den allmänna. Derigenom hoppades man, att obligationerna skulle blifva begärligare för allmänheten och att såmedelst grunden kunde läggas till ett inhemskt fondsystem. För att dessa förslag skulle kunna genomföras väckte Herr Mannerskantz vid samma riksdag motion att Rikets Ständers Bank skulle lemna hypotheksbanken nödigt understöd.

I den nu förevarande motionen har man gått ett steg längre. Der är föreslagit att hypotheksföreningarne skulle återfå sin fordna rätt att sjelfva upptaga lån, dock så att de skulle ega utfärda obligationer endast i Svenskt mynt, hvaraf ock följden skulle blifva att lånen komme att upptagas inomlands och hufvudsakligen inom de respektive hypotheksföreningarnes distrikter. Detta förslag kan ej anses såsom annat än komplement till de vid sista riksdagen väckta förslagen. Då jag för min del tror, att detta förslag skulle vara mycket gagneligt, får jag tillönska detsamma all framgång.

Med afseende å några här fällda yttranden får jag fästa uppmärksamheten derpå, att penningen icke följer samma lag som vattnet, att

öfverallt söka komma i jernvigt. Detta bestyrkes äfven deraf, att på de stora penningeplatserna i Tyskland: Hamburg, Leipzig och Frankfurt, mellan hvilka daglig förbindelse medelst jernväg eger rum, räntefoten dock nästan aldrig är lika. Detta är beroende på en mängd lokala omständigheter och förhållanden. Jag tror ock därför, att man kan taga för gifvet, att obligationer, utfärdade af de enskilda hypoteksföreningarne, skola blifva lättare att afyttra än Allmänna Hypoteksbankens obligationer, just till följd deraf att man inom de särskilda orterna har närmare kannedom om hypoteksföreningarnes vilkor och beskaffenhet och därför hyser mera förtroende till deras obligationer än till dem, som utgifvas af Allmänna Hypoteksbanken. Äfven uti dessa förhållanden ligger, såsom det mig synes, ett viktigt skäl för bifall till Herr Trolles motion.

Herr Wærn: Ehuru jag för min del anser och äfven vid åtskilliga tillfällen uttalat, att det är lämpligast att icke yttra sig angående vid riksdagen väckta förslag, förrän de blifvit af vederbörande Utskott behandlade, finner jag mig dock denna gång, med anledning af de åsigter, som i denna fråga här blifvit uttalade, manad att mot dem nu genast inlägga min protest.

Man har sagt, bland annat, att man ej borde lemna hypoteksföreningarne rätt att på egen hand upptaga lån, på det att de icke måtte missbruka denna rättighet till skada för sin egen och Statens kredit. I detta fall får jag då anmärka, att, ehuru jag villigt medgifver, att det lätt kan hända, att hypoteksföreningarne kunna missbruka en dem lemnad rätt att låna penningar, jag dock icke deraf kan draga den slutsats, att hypoteksföreningarne böra absolut afskäras all rätt att låna, utan blott att de dervid böra ställas under nödig kontroll. Jag tror fast heldre, att den åt Allmänna Hypoteksbanken lemnade rätt att ensam låna penningar mot säkerhet i intecknad fastighet står i strid med Regeringsformens 60 §, som stadgar, att Konungen ej må, till vinning för sig och Kronan eller enskilda personer och korporationer, några monopolier fastställa.

Vidare har man sagt, att den nu föreslagna förändringen i stadgarne rörande Allmänna Hypoteksbanken icke borde medgifvas, emedan det vore att förminska den rätt och säkerhet, som de, hvilka förut lånat penningar åt Allmänna Hypoteksbanken, ansett sig ega. Utan att medgifva att förändringen skulle medföra någon minskning i lemnad säkerhet, vill jag härvid först och främst erinra, att de icke med skäl kunna beklaga sig, då förändringarne icke vidtagas i annan form eller på annat sätt än lagen sjelf antydt. Det synes mig, som om man, då man påstår, att förändringar i berörda hänseende ej finge göras, beginge samma misstag, som om man förmenade, att tullsatser ej få förändras, dertföre att en del personer uppgjort sin industri med fästadt afseende å gällande tullsatser. Dessa förhållanden kunna möjligen inverka på frågan, huru och i hvilken grad förändringarne böra vidtagas, men aldrig lägga hinder i vägen för deras utförande. Lika litet i detta fall som i fråga om stadganden rörande Allmänna Hypoteksbanken tror jag att det ens är lagligt, att Konung och Ständer

afskära sig rätt att göra de förändringar i de respektive författningarne, som de må anse nödiga och lämpliga.

För att afhjelpa de befarade olägenheterna af att hypoteksföreningarne till landets skada öfverbjuda hvarandra i utfästade af hög ränta eller stor rabatt å af dem upptagna lån, behöfver man ej afskära dem sjelfva rättigheten att taga lån, utan endast för dessa låns giltighet föreskrifva Kongl. Maj:ts nådiga pröfning och sanktion.

Då det hypoteksbanken lemnade monopol i sig sjelft är obehörigt, och det nu är af erfarenheten bekräftadt, att detta monopol icke kunde leda till de gynnsamma resultat, man deraf väntat sig, anser jag tillräckliga skäl för dess upphäfvande förefinnas.

Grefve Mörner, Carl Göran: Om det också vore möjligt att Rikets Ständer kunde ega laglig rätt att rubba de grunder, på hvilka aftal om lån blifvit med hypoteksbanken uppgjorda; om äfven denna rätt i juridiskt hänseende kan tillhöra Riksdagen, finnes det dock en högre lag, nemligen värden om fäderneslandets sannskyldiga bästa, som förbjuder ett sådant steg.

Något mera verksamt sätt att förstöra landets kredit kan man icke tänka sig, än att vid afslutandet af lån förespeglas en säkerhet, hvilken sedan undanryckes långifvaren, och i denna syftning skulle vi handla, om den förevarande motionen bifölles. För min del hoppas jag att, om äfven en förändring, som till sina verkningar kunde blifva så olycksbringande som den föreslagna, blefve af Representationen antagen, ingen regering skulle finnas nog glömsk af fäderneslandets intresse att sanktionera densamma.

Man har under diskussionen sagt, att de gamla enskilda hypoteksföreningarne icke skulle egt rätt att utan särskildt tillstånd af Kongl. Maj:t upptaga lån. För närvarande är jag icke i tillfälle att uppgifva hvilka hypoteksföreningar, som genom sina reglementen icke haft sig en sådan rätt betagen. Jag kan likväl nämna en, nemligen Elfsborgs läns hypoteksförening. Dess reglemente var af Kongl. Maj:t nyligen sanktionerat, då jag hade den nåden och äran att inkomma i konseljen. Ett annat reglemente förekom snart derefter och vid frågan om dess sanktion återopades det förra såsom prejudikat, men i det sednare infördes likväl det förbehåll, att annåtän skulle ske hos Kongl. Maj:t om de föreslagna lånevilkoren, och jag tror, att detta förbehåll blifvit infördt i alla de hypoteksförenings-reglementen, som sedermera sanktionerats.

Friherre Sprengtporten: Jag vill icke nu inlåta mig i någon diskussion om frågan, huruvida hypoteksföreningarne böra återfå den rätt att verkställa upplåningar, som vid Allmänna Hypoteksbankens stiftande fräntogs dem. Denna fråga öfverlemnar jag, innan jag öfver densamma faller ett omdöme, att utredas af det Utskott, till hvilket förevarande motion remitteras, men jag begagnar detta tillfälle för att uttala min mening rörande organisationen af sjelfva Allmänna Hypoteksbanken, ty denna fråga står i ett oskiljaktigt sammanhang med den väckta motionen. Jag tror sålunda, att det vore önskligt om Allmänna Hypoteksbanken icke vore grundad på en inbördes ansvarighet, som

sträcker sig från Haparanda till Ystad, och är mera nominel än verklig, utan på begränsad ansvarighet såsom i Norge, der man låter en-hvar af delegarne ansvara blott för sin skuld, men deremot, för att åstadkomma den nödvändiga säkerheten, nedsatt lånebeloppen och beredt långifvarne andra tillfyllestgörande säkerheter. Skulle någon förändring förestå i hypothekebankens reglemente, dervid nyss nämnda grund-sats kunde komma att göra sig gällande, skulle jag för min del äfven vilja föreslå, att räntan erlades i förskott för ett år för att kapitaliseras till låntagarens fördel vid framtida liqvider, och på samma gång bereda en ytterligare garanti för det ofelbara fullgörandet af hans förbindelser, en utväg, som synes vara så mycket mera lämplig, som många af de jordegare, som kunnat erbjuda de bästa säkerheterna, hit-tills af den nu inbördes vidtomfattande ansvarighet låtit afskräcka sig från att ingå såsom delegare i någon hypothekeförening.

Det lär icke kunna bestridas, att Staten har ett stort intresse i denna fråga, derigenom att Staten gifvit en garanti för de af hypothekebanken upptagna lån, och att af denna orsak det tillhör Staten att utöfva en kontroll öfver hypothekebankens förvaltning. För öfrigt utöfvar denna bank ett så stort inflytande på Statens och hela landets handelsväsende, att jag äfven af denna orsak anser att Statsmagterna icke böra afsäga sig en sådan kontroll. Hvad angår sättet att utöfva densamma, synes det mig vara lämpligast, att ett visst förhållande emellan Statens garanti och de lånebelopp, som hypothekebanken vore berättigad upptaga, bestämdes, när det säger sig sjelf, att den garanti, som af Staten lemnades vid hypothekebankens stiftande, om äfven den medförde tillräcklig säkerhet för de skulder, i hvilka man då beräknade att banken skulle komma att häfta, likväl måste blifva otillräcklig, om denna skuld allt fortfarande ökades.

En annan anmärkning i detta ämne, som jag tillåter mig framställa, är, att enligt min åsigt den uti hypothekebankens reglemente medgifna rättighet att kunna belåna fastighet till halfva taxeringsvärdet borde inskränkas till två femtedelar, såsom mera öfverensstämmande med fastighetsvärdets nuvarande ståndpunkt. Ändamålet med hypothekelånen är icke att skuldsätta landet, utan att bereda landets skuldsatte fastighets-egare tillfälle att genom successiva afbetalningar befria sig från sin skuld, och i samma mån, som banken omgärdar sig med större säkerhet, blifva lånevillkoren förmånligare, genom att bereda dem lån på så fördelaktiga villkor som möjligt.

Slutligen vågar jag framställa den åsigt, att, då denna fråga eger så stort sammanhang med Statens kredit, en större offentlighet, än som nu eger rum, måtte gifvas åt hypothekebankens angelägenheter, och i detta hänseende skulle jag anse det lämpligt, om banken ålades att årligen afgifva summarisk redovisning till Statsrevisorerne äfvensom förvaltningsberättelse, som sedermera publicerades på samma sätt, som eger rum i afseende å andra banker.

Jag anhåller, att dessa anmärkningar, såsom berörande det ämne motionen afser, måtte få åtfölja remissen af densamma.

Herr Nordström: Det har under diskussionens lopp här blifvit sagdt, att hypothekebankens uteslutande rätt att utgifva obligationer af

ifrågavarande beskaffenhet innefattade ett *monopolium*, som stode i strid med grundlagen. Grundlagens ord i fråga om monopolier lyda (§ 60): »Ej heller må Konungen Statens inkomster förpakta, eller till vinning för sig och Kronan eller enskilda personer och korporationer några monopolier fastställa»; men hvarken i dessa mot lukrativa monopolier rigtade ord eller uti begreppet monopol i allmänhet ligger något, som egde tillämplighet på den hypotheksbanken medgifna rättighet, hvarom nu är fråga. Det finnes hos oss en lag, som vid ganska sträng påföljd förbjuder enskilde personer att utgifva tryckta eller graverade invisningar på andra enskilda personer. Hvarföre? Emedan ganska svåra, för allmän och enskild kredit vådliga missbruk deraf kunde förändas. Förbudet är alltså en preventiv åtgärd i det allmännas gemensamma intresse. På samma grund är det så väl korporationer och föreningar som enskilde förbudet att i rörelsen utfärda tryckta eller graverade förskrifningar eller obligationer, eller till innehafvaren ställda, vid anfordran inlösbara sedlar.

Men undantag från dessa preventiva föreskrifter kunna af Regeringen beviljas, der förhållandena äro så ordnade, att motivet för förbudet kan anses hafva förlorat sin betydelse. Sålunda äro, för att ej tala om Riksbanken, som inom samhället intager en alldeles egen ställning, vederbörligen organiserade enskilda banker numera berättigade att utgifva på sedelinnehafvaren lydande, vid anfordran inlösbara, tryckta eller graverade sedlar, under det förbudet kvarstår för andra; och sålunda har äfven åt hypotheksbanken blifvit förunnad en i §§ 5 och 9 i lagen af den 26 April 1861, jemförd med Kongl. Kungörelsen den 5 Oktober 1866, närmare bestämd rättighet i afseende å utfärdande af obligationer, hvilken rättighet icke tillkommer andra. Men uti lagspråket och statsrätten kallas sådana medgifvanden *koncessioner*, och ej monopolier, hvilka för öfrigt i sin utöfning ega en privaträttslig karakter.

Dessutom, hvilka komma dessa koncessioner till godo? Mitt svar är: hypoteksföreningarne, eller med andra ord hypotheksbankens egentliga principaler. Hypotheksbanken är icke någon själfständig korporation, utan endast en inrättning för att koncentrera upplåningen för hypoteksföreningarnes räkning och ombesörja annuitetsliqviderna för dem. Hypotheksbanken har hvarken nytta eller skada af koncessionerna; den endast administrerar. Om således man, oafsedt det viktiga intresse för statskrediten, som med en sådan koncentrerad upplåning är förknadt, ville fråntaga hypotheksbanken ifrågavarande rättighet, hvaraf den såsom sådan hvarken hemtar nytta eller skada, borde ju konsekvensen framförallt leda derhän, att fråntaga äfven hypoteksföreningarne samma rättighet; ty på samma skäl, på hvilka man trott sig kunna förklara den utgöra ett *monopolium* för hypotheksbanken, utgör den ett *monopolium* för hypoteksföreningarne. Ville man åter häremot invända, att någon koncession af Regeringen för en sådan rättighets utöfning icke vore erforderlig, så bestrider man i och med detsamma Statsstyrelsens rätt att hindrande träda emellan, der det allmänna bästa kräfver att den enskilde skall afhållas från åtgärder, som lända det allmänna till skada, och till så beskaffade förhållanden måste utan tvifvel räknas en obegränsad och utom all kontroll stående frihet för föreningar af jordegare, att hos utländske kapitalister pantsätta landets jord i massa och

sålunda utsätta samhället för alla deraf möjligen uppkommande finansiella kriser, förvecklingar och olägenheter.

Till stöd för den åsigt, som uti ifrågavarande, af landets lagliga Representation och Regering gemensamt reglerade, förhållande vill finna ett monopolium, har en talare anmärkt att, då vinst uppstår lika väl genom minskad utgift som genom ökad inkomst, och hypoteksbankens syftemål vore att för delegarne minska ränteutgifterna, denna alltså vore beräknad på vinst. Rigtigheten af denna sats i allmänhet må man väl kunna medgifva, utan att derigenom hafva medgifvit konklusionen af dess tillämpning på förevarande fall, enär det af 17 § i lagen rörande hypoteksbanken tydligen är att inhemta, att den vinst, som från hypoteksbankens rörelse kan uppkomma, skall under gifna förutsättningar fördelas på *hypoteksföreningarne*, af det enkla skäl att de äro de rätta delegarne. Enligt nämnde talares konklusion skulle således här hypoteksföreningarne vara de rätta monopolisterne; och som de enskilda bankerna af sin sedelutgifningsrätt äfven hemta en icke obetydlig vinst, skulle, i enlighet med samma konklusion, äfven de vara i besittning af ett ganska lukrativt monopolium. Man finner, hvarthän från en oriktig premiss konklusionerna slutligen skulle leda.

Det har ock blifvit anmärkt, att, som hypoteksbanken vore vid sina låncoperationer bunden vid ett räntemaximum, äfven deruti skulle ligga en af orsakerna dertill, att den ej kunnat anskaffa lån till önskligt belopp. Men då ej blott räntefoten utan ock amorteringsprocenten och tiden gemensamt inverka på annuitetens dyrhet och belopp, och hypoteksbanken i afseende å de två sednare momenten eger full pröfningsrätt, torde äfven denna anmärkning i det hela visa sig vara af mindre betydelse, än man vill tilllegna densamma. När, såsom jag redan förut erinrat, hypoteksbanken under en kritisk tid af omkring sex år lyckats anskaffa lån för jordbruksnäringens behof af omkring 54 millioner R:dr, synes ej skäl förevara till allvarlig klagan öfver dess verksamhet, äfven om vissa speciella intressen dervid skulle finna sig mindre tillfredsställda.

Beträffande benämningen: »Rikshypoteksbank» torde böra upplysas, att hypoteksbanken blifvit vederbörligen auktoriserad till denna benämning i sina utländska transaktioner.

Herr Trolle: Ehuru under den pågående diskussionen flere talare uppträdt för att understödja min motion, anhåller jag likväl att få med några ord söka besvara de anmärkningar, som framställts emot densamma.

Hvad först beträffar det påstående, som af en talare framkastats, att rättigheten för hypoteksföreningarne att upptaga lån vore en koncession, som när som helst kunde dem fråntagas, så måste jag i viss mån protestera emot detsamma. Denna rättighet för jordbrukarne att, genom hypoteksföreningarne, ombesörja sina upplåningar, var nemligen väsendtligen ingen annan, än den som är andra klasser af yrkesidkare förunnad; och hvad är väl naturligare då, än att en sådan rättighet är medgifven idkare af det yrke, som företrädesvis må kallas vår modernäring, och i vårt land mera än i de flesta andra, i anseende till

klimatets hårdhet och landets belägenhet, är i behof af kapitaler och arbete.

En föregående talare, Herr Nordström, har erinrat om Konungs och Ständers legala rätt att, såsom skett, betaga hypotheksföreningarne de rättigheter, de före hypotheksbankens stiftande haft, men samma rättighet att nu i sin ordning förändra stadgarne för hypotheksbanken tillkomma utan allt tvifvel äfven dessa Statsmagter, hvilket ock af en annan talare blifvit anfördt. Vål har man föreburet, att en förändring i nämnda stadgar, sådan som den nu föreslagna, skulle förnärma deras rätt, som gifvit lån åt hypotheksbanken, äfvensom att den skulle kunna skada, om icke förstöra hela landets kredit. Bevisen för dessa påståenden har man dock alltid blifvit skyldig; men låge någon sanning derutinnan, så finge man beklaga, att dessa långifvare redan måste hafva funnit sin rätt förnärmad, och att landets kredit blifvit skadad i vida betänkligare grad, till följd af de förändringar som redan blifvit vidtagna i berörda stadgar, och hvarigenom hypotheksbankens obligationer kunna, snart sagdt till hvad pris som helst, utgifvas såsom valuta till låntagare; ty jag öfverlemnar åt en hvar att bedöma den minskning i obligationernas värde sålunda kan uppstå.

Jag anhåller vidare att få fästa uppmärksamheten derpå att, enligt mitt förslag, nödig kontroll å hypotheksföreningarne icke skulle komma att saknas, enär i motionen föreslås, att den upplåningsrätt, som kunde tillkomma dem, endast finge utöfvas i öfverensstämmelse med de föreskrifter, som Kongl. Maj:t täcktes fastställa, och man således ej behöfde hysa någon farhåga för, att hypotheksföreningarne i detta fall skulle erhålla friare händer, än nu hypotheksbanken har, ehuru ett motsatt förhållande vore af vida mindre betydighet för landets kredit än det nyss omnämnda, alldenstund långifvarne ganska väl veta att skilja mellan de provinsiela hypotheksföreningarne och den så kallade Rikshypotheksbanken.

En annan talare, nemligen Grefve Mörner, har med synnerlig värme motsatt sig mitt förslag och ser deri än större vådor. Luka litet kan jag dela dessa farhågor, enär enligt mitt förslag hypotheksbankens uteslutande rättighet att utgifva tryckta obligationer i utländskt mynt skulle oförtryckt bibehållas. Hvad åter fördelen af den föreslagna förändringen beträffar, så är jag viss om, att den ej skulle blifva ringa och ej minst för den provins jag tillhör.

Om jag icke origtigt uppfattat en föregående talares yttrande, så förmenade han att det land, som stiftade orättvisa lagar, gáfve sig sjelf dödsstöten. Vore det så, ville jag vida mer beklaga hvad som skett än ett bifall till den nu föreslagna; ty ehuru hypotheksföreningarne väl icke, såsom privat- eller enskilda bankerna, haft oktroj på viss tid, så hade de dock, i öfverensstämmelse med af Kongl. Maj:t fastställda reglementen, utfärdat obligationer och utgifvit lån på ända till 40 års tid, men blefvo, detta oaktadt, med ett pennndrag betagna rättigheten att upprätthålla dessa om ofantliga summor ingångna aftal och förbindelser genom de medel, som städse varit dem medgifna och derföre måst förutsättas fortfarande tillätna, så länge aftalen och förpligtelserna voro förbindande. Kan detta kallas rättvisa, så måste jag bekänna att jag icke lärt mig hvad detta ord betyder.

Jag anhåller, att den nu förda diskussionen måtte få åtfölja remissen af motionen till behörigt Utskott.

Grefve Mörner: Den siste värde talaren skulle kunna återfinna den skildring, som han i sin motion lemnat öfver det tillstånd, hvori hypoteksföreningarne befinna sig, framställd af mig redan, då fråga var om Allmänna Hypoteksbankens inrättande. Jag beklagar att jag icke då hade den lyckan att vinna understöd af den värde talaren, och jag hoppas att den hetsighet, hvarmed förslaget då understöddes, icke nu åter måtte förleda Svenska folket till åtgärder, som af en kommande Riksdag skola beklagas.

Ehuru icke delegare i någon hypoteksförening, sökte jag förra gången motarbeta den nu ifrågakvarande inskränkningen i hypoteksföreningarnes rättigheter, men samtliga delegare i dessa föreningar voro då ytterst angelägne att få den införd. En enda hypoteksförening in gick icke på förslaget och den har ännu sin rätt bibehållen.

I allmänhet torde det vara ändamålsenligare att noga öfverväga saken, innan man beslutar en förändring, än att utan mogen öfverläggning fatta beslut, dem man sedan ångrar.

Herr Tornérhjelm: Den siste värde talaren har motsatt sig detta förslag med samma värme, som man är van att alltid höra honom bekämpa nyheter, men jag tror dock, att han i detta fall något misstagit sig, enär nu icke är fråga om en brytning af tro och loften, utan om en ekonomisk åtgärd af ganska enkel beskaffenhet.

Då hypoteksbanken stiftades, skedde detta ej till följd af hypoteksföreningarnes önskan, utan till följd af våra stora statsekonomers, för att upphjelpa landets kredit och för att hindra hypoteksföreningarne att konkurrera med hvarandra och med Staten såsom lånesökande på den utländska marknaden. Men man begick dervid ett våld emot den enskildes rätt, det största som på sednare tider blifvit begånget, då man frantog hypoteksföreningarne rättighet att vidare utgifva obligationer.

De gamla hypoteksföreningarne hade likväl redan då ingått låneförbindelser, af hvilka somliga sedermera blifvit uppsagda. Nu frågar jag, hvad skulle följden blifvit, om hypoteksföreningarne stoppat, då de icke genom hypoteksbanken kunde bekomma försträckningar för att dermed betala dessa lån?

Man måste genom lån anskaffa penningar till dessa liquider, och, Mine Herrar! vi hafva lånat, vi låna och vi måste låna; enda skillnaden är, att vi skrifva förbindelser i stället för att trycka dem.

En värd talare på sista bänken har yttrat, att genom hypoteksföreningarnes konkurrens räntan skulle allt för mycket uppdrivas, men han har dervid förgätit, att vid lån mot pant af fast egendom räntan är fix, och att således en gräns är satt, hvarutöfver räntan i dessa fall icke kan gå. För min del tror jag icke, att denna åtgärd är af den betydhet, att den vinner någon uppmärksamhet på den utländska marknaden, och då det i allt fall är af nöden för hypoteksföreningarne att upplåna penningar, så vågar jag tillstyrka bifall till motionen samt anhåller att mitt yttrande måtte få åtfölja remissen af densamma.

Herr Trolle: I anledning af Grefve Mörners sista yttrande anhåller jag att få anmärka, att jag icke var riksdagsman vid den riksdag, då hypotheksbanken stiftades. I landsorten, hvarest jag då vistades, följde jag likväl frågan med uppmärksambet, och då flere af de inflytelserikaste medlemmarne af Riks-Stånden uppträdde emot den föreslagna hypotheksbanken, kunde jag icke tro, att den skulle blifva af Rikets Ständer för deras del beslutad, men sökte sedermera å den hypotheksföreningens vägnar, hvars styrelse jag tillhörde, att genom underdåniga påminnelser förekomma nådig sanktion. Men förgäfves.

För min del vågar jag hysa den öfvertygelse, att det af mig framställda förslag är stödt på rättvisa och billighet samt att hypotheksbankens ställning genom bifall till densamma icke i någon mån äfventyras, fastmera än mer betryggas och återföres till dess primitiva ståndpunkt. Jag hoppas därför, att det Utskott, till hvilket motionen blir remitterad, måtte behandla frågan oväldigt och med det allvar och den grundlighet, som frågans stora vikt kräfver, och således icke låta alltför mycket hänföra sig af kärlek till detta skötebarn, som kallas hypotheksbanken, och för öfrigt icke torde vara i behof af en sådan omvårdnad.

Herr Bennich: Det vill synas som om de få år, som förflutit sedan hypotheksbanken stiftades, skulle aldeles utplånat minnet af i hvilket tillstånd hypotheksföreningarne då befunno sig. Det var dock så, att den ena hypotheksföreningen täffade att öfverbjuda den andra vid sina lånenegotiationer. Hypotheksföreningarnes och Statens kredit var i fara, och det var öfvertygelsen härom, som kom de enskilda hypotheksföreningarne att ingå på ett lagförslag, hvarigenom deras frihet i betydlig mån inskränktes.

Det var nödvändigt att ställa så till, att både de skuldsatta föreningarne och enskilde lånebehöfvande skulle på drägliga vilkor kunna erhålla nya lån. Nu har hypotheksbanken under sednare tider ej kunnat tillfredsställa de anspråk som ställts på densamma. Orsaken dertill är icke den att hypotheksbanken icke skulle ordentligen fullgjort sina förbindelser, utan det har inträffat med hypotheksbanken som med en hvar lånesökande, att lån icke kunnat erhållas annat än på svårare vilkor, och detta har icke varit en följd af hypotheksbankens uppkomst, utan har inträffat i trots deraf, i följd af förändrade konjunkturer på penningemarknaden, men därför att hypotheksbanken af dylika orsaker varit hindrad att utsträcka sin verksamhet, är man nu benägen att borttaga det stadgande, som utgör grundvilkoret för hypotheksbankens verksamhet; dess uteslutande rätt att utom landet upptaga lån mot säkerhet i landtbruksfastighet. För min del kan jag likväl icke annat än betrakta det som en svår olycka för jordbruket, om en ändring, sådan som den föreslagna, af Riksdagen beslötes.

Det har visserligen sagts, att det icke skulle vara fråga om att låta hypotheksföreningarne upptråda som lånesökande på den utländska marknaden, utan blott hvar och en inom sin ort. Nej, men om i Skåne ett lån annonseras och utbjudes till 60 %, tror man icke, att det skulle skada landets kredit lika mycket, som om det upptogs på andra sidan Sundet eller i obligationer utfärdade å Tyskt mynt. Ett dylikt lån komme ej

att stadna inom landet mera än om det upptogs utomlands, och skulle således i lika hög grad skada vår kredit.

Jag nödgas därför på det bestämdaste protestera mot den föreslagna förändringen.

Herr Wærn: Det är möjligt att mitt förra yttrande varit i någon mån oriktigt, men det har ej varit min mening att påstå det Kongl. Maj:t och Rikets Ständer, vid antagande af hypothecksbankens reglemente, med vett och vilja brutit emot 60 § Regeringsformen. Hvad jag yttrade då fråga var om hypothecksbankens inrättande och hvad jag ännu tror, är att ett stadgande sådant som det nu ifrågavarande skulle leda till ett sådant förhållande, som 60 § Regeringsformen just afser att förekomma. Då detta reglemente antogs var man så sangvinisk om storleken af de fördelar deraf skulle härflyta, att man aldrig ville tänka sig möjligheten af att hypothecksbanken ej skulle lyckas i sina låne-negotiationer, men i samma mån dessa slagit fel, utan att bevisligt varit att de särskilda hypothecksföreningarne ej kunnat lyckas bättre, — tvärtom de endast för hypothecksbankens skull blifvit vägrade avsluta lån på ganska goda vilkor, — i samma mån har det ock blifvit tydligare att 60 § Regeringsformen verkligen är på förhållandet tillämplig. Denna åsigt vederlägges ej, såsom en talare påstått, deraf att de monopolier, som i Regeringsformen förbjudas, endast äro sådana, som leda till vinning för Kronan eller enskilda personer och korporationer, ty hypothecksbanken är en korporation bestående af de hypothecksföreningar, som genom densamma erhållit lån, och dessa kunna verkligen hafva vinning af andra hypotheckslånesökandes utestängning från penningemarknaden.

En värd talare har yttrat, att, om hypothecksföreningarne återfingo rättighet att upptaga lån, skulle de kunna låna emot en ränta af 6 % och derigenom förstöra landets kredit. Korrektivet är dock lätt funnet, ty det består deri, att man, såsom förut, stadgar att penningar icke få af hypothecksföreningarne upplånas annat än till en viss bestämd räntefot.

Jag kan således hvarken i juridiskt hänseende eller i omtanken för framtiden finna något hinder för hypothecksföreningarne att återfå rättigheten att upptaga lån, och måste därför fortfarande tillönska motionen framgång.

Herr Brusewitz: Till en början får jag instämma i hvad den siste värde talaren yttrat om lagligheten af en sådan åtgärd som den nu föreslagna. Under diskussionen har af en talare yttrats, att de hypothecksföreningar, som icke ingått uti Allmänna Hypothecksbanken, skulle ännu ega rätt att utgifva tryckta obligationer. Ehuru jag icke för närvarande har tillgång till dessa hypothecksföreningars reglementen, vill jag likväl erinra mig att så icke är förhållandet. Samtliga hypothecksföreningarne hafva likväl den utväg att låna emot handskrifna obligationer, och detta är en omständighet, som synes mig tala för att man bör medgifva dem den rätt de nu söka vinna, enär Herr Trolles motion således föreslår en förändring, som blott skulle utgöra en lättnad för hypothecksföreningarne vid deras låncoperationer, den nemligen, att de finge låta trycka sina obligationer i stället för att behöfva skriva dem, och medgifvandet häraf icke kan innebära någon fara.

En annan talare på sista bänken har yttrat farhåga, att en förändring, sådan som den föreslagna, skulle verka menligt på Statens kredit; men om förändringen går i rätt riktning, om den är god, kan den icke verka derhän, hvilket äfven erfarenheten bestyrker. När hypotheksbanken stiftades, emottogs den af hypoteksföreningarne med stor farhåga, men denna har likväl visat sig ogrundad, enär priset å deras obligationer ej, som man fruktade, sjunkit genom konkurrens med hypotheksbankens. Likaså tror jag äfven att, om hypoteksföreningarne nu återfingo sin fordna upplåningsrätt, detta ingalunda skulle verka menligt hvarken på hypotheksbankens eller de enskilda hypoteksföreningarnes obligationer.

Slutligen har man påstått, att hypotheksbankens upprättande föreskrefs af en trängande nödvändighet för att upphjelpa hypoteksföreningarnes kredit och det sjunkna värdet af deras obligationer. En jämförelse emellan kursnoteringarne då och nu visar likväl att hypoteksföreningarnes obligationer då icke stodo sämre än nu.

Herr Trolle: Jag har begärt ordet för att bemöta hvad som en talare här bakom nu yttrat, nemligen att, då hypotheksbanken stiftades, ställningen var sådan, att denna åtgärd varit nödvändig och att det vore alltför vådligt att bevilja hypoteksföreningarne den föreslagna rättigheten, enär de då kunde, i förlägenhet stadda, utgifva obligationer med mycket stor kapitalrabatt, t. ex. 40 procent, kanske mera.

Ehuru jag till större delen är förekommen af den siste värde talaren, anhåller jag likväl att få tillägga några ord. Då man vill något nytt, är det ganska vanligt att man förebär nödvändighet såsom skäl dertill, om än icke andra, än de som vilja reformen, kunna varna denna nödvändighet. Vid ifrågavarande tillfälle bestod densamma väl och förnämligast derutinnan, att en eller annan hypoteksförening, som för att underhålla sin vidt utsträckta lånerörelse behöfde upptaga betydliga lån, trodde sig för tillfället kunna erhålla dessa på billigare villkor genom hypotheksbanks mellankomst, och derföre genom sina många intresenter vid riksdagen understödde förslaget om hypotheksbankens bildande. Ställningen var i sanning icke förtviflad, ty man sålde obligationer då lika väl som nu, och dessutom gynnsamma förhållanden för landbrukaren gifvo då tillgångar, som nu saknas. Vådan åter för hypoteksföreningarne tror jag vara lika mycket inbillad, ty utan tvifvel förstå de likväl som hypotheksbanken att sköta sina angelägenheter eller iakttaga sitt bästa och hafva dertill den särskilda driffjeder, att ett missbruk af deras enskilda obligationer uteslutande falla dem till last. Den värde talaren synes också icke hafva tagit med i räkningen, att jag ingalunda föreslagit hypoteksbankens upphäfvande, utan endast att de särskilda hypoteksföreningarne skulle ega rättighet, att antingen sjelfva medelst obligationer i Svenskt mynt besörja sin upplåning eller anlita hypotheksbanken om dess mellankomst, allt efter som för dem fördelaktigast vore. De skulle således vara fullkomliga själfspillingar af sina egna klara intressen, om de sjelfva upplånade penningar, mångfaldigt dyrare än dem, som stode att erhållas genom hypotheksbankens bemedling. Hypoteksföreningarnes ställning blefve alltså nu, relativt till närvarande förhållanden i öfrigt, vida bättre än före hypotheksbankens stiftande; men det är också just blott dess exklusiva rättighet,

att utgifva hvarje slag tryckta obligationer med säkerhet, i landtfastighet, som man klagat öfver å jordbrukarnes sida. Med någon inskränkning i dessa rättigheter kan hypotheksbanken deremot utan tvifvel blifva till väsendtligt gagn för det allmänna och derjemte, såsom mindre anlitad, bättre uppehålla kursen å sina obligationer.

Herr Hasselrot: För min del är jag af den åsigt, att det skulle varit lyckligast, om hypotheksbanken aldrig kommit till stånd. Största felet i dess organisation var att man för den fastställt en fix upplåningsränta. Genom 1866 års Kongl. Förordning har likväl en förändring häri egt rum och banken fått friare händer såväl i detta som i andra hänseenden. Att dock mycket i afseende å bankens verksamhet återstår att önska samt att fördenskull en förändring är af nöden, anser jag gifvet, men är tveksam i hvilken riktning denna förändring borde gå, antingen man borde lemna hypotheksbanken större magt vid upptagande af lån eller återgifva hypoteksföreningarne deras forna rätt att ombesörja upplåningen. Det förefaller mig likväl som om det vore klokast att, då vi en gång fått en sådan inrättning, som Allmänna Hypoteksbanken, man icke rubbade denna institutions bestånd, hvilket skulle ske genom antagandet af Herr Trolles motion, utan snarare utvidgade bankens magt för att derigenom underlätta möjligheten för banken att uppnå det med densamma åsyftade ändamål.

Friherre Bildt: Under alla de riksdagar, som jag bevisat, har jag hört det påstående framställas, att det ej tjenade till något att yttra sig vid de tillfällen, då motioner remitterades till Utskott; och jag har sjelf sagt detsamma, då vid dylika tillfällen andra personer begärt ordet. Icke desto mindre har jag nu framträdt för att yttra mig. Här hafva nemligen så många talare yttrat sig mot hypotheksbanken, att jag anser att röster äfven böra höja sig för densamma. Jag är nemligen af den tanke att de åsichter, som gjort sig gällande vid Allmänna Hypoteksbankens stiftande, äro rigtiga, och att man derföre, då man åsyftar en förändring i densamma, bör taga bort dess olägenheter, men ej döda sjelfva institutionen, att man bör se till orsakerna till den missbelåtenhet med hypotheksbanken, som nu är rådande och afhjelpa dess brister, men ej störta den.

Vi böra ej glömma, att opinionen i landet nu är en helt annan än den, som var rådande, då hypotheksbanken stiftades. Man ansåg då att det var af vigt, att Staten erhöill en ordnad kredit, och man satte ej i fråga att Staten skulle komma att behöfva i utlandet söka en kredit, som då var oomtvistad. Man hade likväl märkt, att en hypoteksförening, hvars namn jag ej nu vill nämna, men som säkerligen de flesta af Herrarne känna, gjort operationer, som ej varit fullt lämpliga, och sökt att uppträda under Svenska Statens flagg i stället för provinsflaggen. Man inrättade då Riks-hypoteksbanken; och hvad var väl naturligare, än att man sökte ordna dess kredit efter samma grunder som hypoteksföreningarnes. Grunden för dessa föreningars tillvaro var ju den, att hela provinsers kredit naturligtvis måste vara större, än de enskilde jordegarnes inom provinsen; följande denna princip ville man vid hypoteksbankens stiftande sätta hela landets kredit i stället

för landets särskilda jordegares. Men härvid begick man ett misstag, måhända af öfvermod; man gjorde afseende endast på den lånsökande, ej på långifvaren, och gaf ej tillbörlig akt på, att vid hvarje lån finnes två parter, en som lemnar lånet och en som mottager det. Man reglementerade derföre så, som om Statens kredit vore obegränsad, som om det alltid vore möjligt att för ett visst pris anskaffa penningar, ja man sade hvad penningar borde kosta äfven i andra hand. Kom så den onda dagen. Alla ville låna penningar, men hypotheksbanken var ur stånd att fylla allas behof. Man fann då, att man alltför mycket bundit händerna på hypotheksbankens styrelse. Emellertid har väl mången nu sagt, att de inträffade olägenheterna och betrycket ej blifvit så kännbara, om det stått enhvar af hypotheksföreningarne fritt att sjelf få vigilera. Men jag hemställer till er, Mine Herrar, huruvida det varit nyttigt för statskrediten, huruvida det varit möjligt att erhålla några lån, om hvar och en af de särskilda hypotheksföreningarne under nuvarande förhållanden fått uppträda såsom lånsökande å den utländska marknaden? Eller tron I, Mine Herrar, att hypotheksföreningarne under sådana omständigheter skulle kunna hafva erhållit lån på billigare vilkor än hypotheksbanken? Jag tror det ej. Vårt mål är ju dessutom att söka ordna statskrediten; och med ett sådant mål för ögonen, är det ej rådligt att lössläppa hypotheksföreningarne; ett sådant experiment är åtminstone ganska farligt.

Man har sagt, att den åtgärd, den ifrågavarande motionen åsyftar, ej vore farlig och ej innebure några väsendtliga förändringar. Hela frågan skulle ju gälla om obligationerna skulle vara skrifna eller tryckta, och detta vore ju blott en ordningsfråga. Men jag vågar påstå, att det ej är likgiltigt, om obligationerna äro skrifna eller tryckta och att frågan härom i sig innebär något, som kan undergräfvä hela vår statskredit. Hos de tryckta obligationerna ligger en trygghet i sjelfva, för att så säga, formatet, som ingifver dess innehafvare och den stora allmänheten förtroende. Men låtom oss komma med skriftliga förbindelser och vi få väl se, om dessa skola omfattas med någon begärlighet, om de ens under nuvarande förhållanden af någon mottagas! Jag upprepar derföre ännu en gång att denna fråga väsendtligen rör hela landets kredit.

Man har slutligen sagt att hypotheksbanken vore ett monopol, ett våld mot 60 § i Regeringsformen. Den utmärkte, rättslärde ledamoten, som sitter snedt emot mig här i Kammaren, försvarade nyss hypotheksbanken ur rättens synpunkt; jag tror att den äfven kan försvaras ur rent praktisk synpunkt. Den kan väl ej få benämning af monopol, då den betjenar alla jordbrukare, då alla jordbrukare hafva rätt att ingå deri och tillgodonjuta dess fördelar. Jag anser derföre att denna anmärkning bör helt och hållet förfalla. Och då vårt sträfvannde bör vara att ordna vår statskredit och ej att genom en tillfällig vigilans skaffa penningar till afhjelpande af ögonblickets behof, må man väl heldre borttaga de i instruktionen för hypotheksbankens styrelse befintliga hindren för dess ändamålsenliga verksamhet, heldre söka att bringa densamma till öfverensstämmelse med tidens kraf, än mot densamma rigta ett dolkstygn, som skulle döda hela institutionen.

Herr

Herr Wallenberg: En talare har yttrat, att Allmänna Hypotheksbanken ej varit afsedd för vinst. Jag är af motsatt åsigt; jag anser nemligen, att vinst uppstår likaväl genom minskad utgift som genom ökad inkomst, och då Allmänna Hypotheksbankens syftemål var att för delegarne minska ränteutgifterna, måste den således hafva varit afsedd för vinst. Jag nämner detta, på det man ej må ställa hypotheksbanken i jemnbredd med milda stiftelser. Under diskussionen har förekommit ett ord, som alltid, då jag hör eller ser det tryckt eller skrifvet, väcker min ovilja — det är *Riks-hypotheksbanken*. Med hvad rätt man så kallar den Allmänna Hypotheksbanken, känner jag icke; den är *ingen statsinstitution*, utan den har blifvit bildad af enskilde och fått statsobligationer till yttersta säkerhet; den är af privat natur och det är en olycka att söka göra den till annat, det är till skada för landets kredit. På utländska marknaden hafva personer, hvilka velat skada vår kredit, sökt göra troligt, att Riks-hypotheksbanken skulle vara ett särskildt Riksgälds-kontor, som jemväl för Statens räkning upptog lån. Huru mycket ett sådant rykte menligt inverkar på Statens kredit, kan hvar och en inse; och jag anser, att man bör gifva hvarje institution sitt rätta namn, synnerligast som saken sjelf mest vinner derpå.

Herr Trolle: En talare tyckes gifva åt motionen en annan syftning än den har. Friherre Bildt har förmenat, att meningen vore att nedrifva hypotheksbanken. Men något annat åsyftas icke, än att hypotheksföreningarne skulle ega rätt att upplåna penningar, då de kunde göra det förmånligare eller lika förmånligt som hypotheksbanken. Emot tillvitelsen, att hypotheksföreningarne skulle gjort sig skyldiga till vigilans, protesterar jag, ty hypotheksföreningarne hafva skött sina affärer fullt ut så bra som hypotheksbanken. Uppkomsten af denna bank var en ren tillfällighet. Beslutet om densammas inrättande fattades af en ringa majoritet vid en tidpunkt, då Rikets Ständer voro fåtaligt representerade, och sannolikt hade detta beslut aldrig kommit till stånd, om man icke, åberopande en af de väsendtligaste beskyllningarne, som gjordes hypotheksföreningarne, eller räntans höjande, inbillat de lätt-trogne, att den blifvande hypotheksbanken skulle kunna bibehålla räntan vid fem procent.

Sedan öfverläggningen härefter förklarats slutad, hänvisades motionen jemte de i anledning deraf afgifna yttranden till Banko-Utskottet.

Föredrogs och hänvisades till Lag-Utskottet Herr de Laval's den 29 dennes bordlagda motion, N:o 52, om tillägg till Kongl. Förordningen den 21 Mars 1844, angående förbud mot lotteriinrättningar, m. m.

Föredrogs Grefve Mörners den 29 dennes bordlagda motion, N:o 53, angående förhöjning af minimalvärden å enskilda bankers sedlar.

Friherre Sprengtporten: Utaf den ifrågavarande motionen synes ej, huruvida den värde motionärens mening är, att den föreslagna för-

Riksd. Prot. 1 Afd.

ändringen skulle genomföras nu genast eller först vid oktrojtids slut för de enskilda bankerna. Enligt min tanke bör förändringen ej ske förrän efter oktrojtid; och skulle detta vara den värde motionärens mening, har jag icke någon anmärkning att emot motionen framställa.

Grefve Mörner: Såsom motionen utvisar, afser den ej förändring i enskilda bankernas reglementen, hvilka icke nämna något om sedelutgifningsrätten, utan förändring i den författning, hvarigenom sedelutgifningsrätten är reglerad, och denna kan när som helst utaf Kongl. Maj:t och Riksdagen ändras. Denna förändring har jag ansett vara af stor vikt, enär genom densamma åstadkommes, att silver och Riksbankens sedlar blifva i rörelsen, samt att privatbankerna, i stället för att nu endast vara en fabrik för tillverkning af egna sedlar, komma att röra sig såsom banker i andra länder samt på ett sätt, motsvarande deras ändamål.

Friherre Sprengtporten: Då förbudet för de enskilda bankerna att utgifva sedlar å mindre valörer än 5 R:dr enligt den värde motionärens tillkännagifvande, icke är intaget i reglementet för dessa banker, utan i en särskild författning, hade måhända detta ord af mig bort begagnas. I sjelfva saken blir skilnaden icke stor. Hvad denna angår, så och då bankerna stiftats under för handen varande förhållanden, synes det mig, att det skulle vara ett ingrepp i enskild rätt att under oktrojtidens vidtagna den af motionären afsedda förändringen, hvilken, enligt mitt förmenande, långt ifrån att verka nyttigt, tvärtom skulle kunna hafva ett ganska menligt inflytande på penningställningen.

Herr Wallenberg: Den värde talaren, som sagt att enskilda bankernas af Kongl. Maj:t stadfästade reglementen icke skulle innehålla något om banksedelutgifningsrätten, har häruti misstagit sig, ty detta förekommer i alla dylika reglementen och har blifvit hemtadt från banklagen. Skall man derföre vidtaga den af motionären afsedda förändringen, så måste man vänta dermed, tills nya oktrojer lemnas, ty under de redan beviljade oktrojtiderna kan den icke försiggå. Hvad sjelfva saken beträffar, så synes det mig, att man borde börjat med *pappers-ettornas* undanrödjande, ty, om man eftersträfvat att erhålla uti rörelsen ett underlag af ädla metaller, bör ej banksedelvalören gå så lågt ner, som till den simplaste arbetskarlens aflöning för dagen.

Grefve Mörner: Om en sådan förändring, som Herr Wallenberg påpekat, eller pappers-ettornas undanrödjande ur rörelsen, skulle kunna åstadkommas, tillskyndades derigenom enskilda bankerna en ytterligare fördel, så till vida som dessa då skulle ur rörelsen uttränga alla Riksbankens sedlar af mindre valörer.

Sedan öfverläggningen härefter förklarats slutad, hänvisades motionen jemte yttrandena till Banko-Utskottet.

Föredrogs och hänvisades till Stats-Utskottet Grefve Mörners den 29 dennes bordlagda motion, N:o 54, angående återlösen till Kronan af en till byggnadsplats upplåten del af Carl XIII:s torg.

Föredrogs och hänvisades till Stats-Utskottet Herr Ehrengranats den 29 dennes bordlagda motion, N:o 57, angående förändring i gällande föreskrift rörande beräkningen af lärarnes vid elementar-läroverken lönetur.

Föredrogs och hänvisades till Stats-Utskottet Herr Ekmans den 29 dennes bordlagda motion, N:o 58, angående upphörande af inrikes fyr- och båkafgiften.

Föredrogs Herr Cassels den 29 dennes bordlagda motion, N:o 59, angående beviljande af medel för utvidgning af Askersunds elementar-läroverk från treklassigt till femklassigt.

Grefve Mörner, Carl Göran: Åtskilliga motioner hafva blifvit väckta om elementarläroverks utvidgning; det läroverk, som har tre klasser, vill hafva fem, och det femklassiga vill blifva fullständigt. Sträfvandet efter förändring och förbättring i elementar-läroverken förundrar mig ingalunda, men jag ber få anhålla, att Stats-Utskottet ville taga kännedom om det anförande, Chefen för Ecklesiastik-departementet afgifvit till Kongl. Maj:ts Proposition vid förra riksdagen, angående elementar-läroverken. Uti detta har blifvit utredt, att tillgång på lärare för närvarande saknades, och att denna brist sannolikt ej förrän efter flera år kunde afhjelpas. Rikets Ständer ökade vid förra riksdagen icke obetydligt, emot hvad Kongl. Maj:t föreslagit, anslagen till elementar-läroverken. Stats-Utskottet bör derföre taga i öfvervägande, huruvida någon utsigt finnes att på lämpligt sätt utvidga de läroverk, hvilka vid denna riksdag kunna ifrågakomma; men att besluta utvidgning af läroverken och sedan besätta dem med inkompetente lärare, tror jag icke skulle medföra något gagn.

Hvad nu särskildt angår Askersunds läroverk tror jag icke, att skäl är för handen besluta utvidgning af detsamma, ty distansen till Örebro, der ett fullständigt läroverk finnes, är icke stor, synnerligast då man tager i betraktande, att största delen kan tillryggaläggas på jernväg. Det skulle icke vara omöjligt för föräldrar, hvilka från Askersund skickade sina söner till Örebro elementar-läroverk, att förse desse med matsäck, hvarigenom lefnadskostnaden icke skulle blifva så dyr, hvilken omständighet synnerligt framhållits såsom skäl för elementar-läroverkens utvidgning.

Efter härmed slutad öfverläggning och uppå gjord proposition hänvisades motionen jemte yttrandet till Stats-Utskottet.

Föredrogs och hänvisades till Stats-Utskottet Grefve Sparres den 29 dennes bordlagda motion, N:o 61, angående anvisande af medel för utvidgning af elementar-läroverket i Ämäl från treklassigt till femklassigt.

Föredrogs Herr Hallenborgs den 29 dennes bordlagda motion, N:o 62, angående Ystads lägre elementar-läroverks utvidgning till ett fullständigt högre elementar-läroverk.

Grefve Hamilton, Henning: Jag anhåller att få instämma med hvad Grefve Mörner yttrat, i fråga om utvidgning af Askersunds läroverk; men jag ber särskildt att få fästa uppmärksamhet på obehöfligheten och olägligheten att öka antalet af de på båda linierna fullständiga läroverken. Då jag hade äran vara chef för Ecklesiastik-departementet, inträffade beklagligtvis det förhållande, att jag nödgades motsätta mig beviljandet af de anslag, Ständerna ville gifva läroverken. Orsaken härtill var, dels att jag ansåg det skadligt öka läroverken hastigare än de kunde förseas med goda lärare, och dels att jag hyste den öfvertygelsen, att de fullständiga läroverk, hvilka redan funnos, voro tillräckliga för undervisningen. Om man ser på vådan att utvidga läroverken hastigare än de kunna förseas med kompetente lärare, är denna så mycket större, som lärarnes löner stiga efter viss tjenstetid. Då Kongl. Maj:t nödsakas, på det att läroverken ej må vara i saknad af lärare, gifva äfven dem, hvilka blott tagit studentexamen, rätt att söka lärareplatser, blir olägenheten den, att desse män, som måhända från början ej haft mer än goda studentkunskaper, icke blott icke bibehålla dessa, men lära bort så mycket, att, då de komma i de högsta lönegraderna, föga för dem återstår. De lära dock ej gerna lemna sina ganska förmånliga befattningar, och borttaga således utsigterna för de kompetente lärare, som under tiden hunnit utbildas. Många läroverk äro öfverfyllda med lärjungar, somliga med 5 à 600, men de öfversta klasserna äro vanligtvis tomma; hvilket förhållande tyckes bevisa, att antalet af fullständiga läroverk är fullkomligt tillräckligt. Hvad särskildt beträffar utvidgning af läroverket i Ystad, så och då Skåne, som har fullständiga läroverk i Lund, Malmö, Christianstad och, om jag icke misstänner mig, äfven i Helsingborg, således ingalunda är vanlottadt på sådana, samt man till hvilkendera af dessa städer som helst kan ifrån Ystad på några timmar komma med jernväg utan synnerlig kostnad, särdeles som skolynglingarnes anspråk på bekvämlighet väl ännu ej stigit så högt, att de icke kunna åka på tredje klass, tyckes det mig vara alldeles öfverflödigt att utvidga läroverket i Ystad, hvilket läroverk sannolikt icke skulle komma att räkna flere än högst få lärjungar i sina öfra klasser.

Herr Hallenborg: Jag fruktade visserligen att den af mig väckta motionen icke skulle vinna framgång, synnerligast som en likartad af mig vid förra riksdagen framställd motion blifvit afslagen, hufvudsakligen på de af Grefvarne Hamilton och Mörner nu anförda skäl; men då den allmänna åsigten i Ystad är den, att det för staden och trakten deromkring vore af oberäknelig fördel att erhålla ett fullständigt läro-

verk, som kunde undervisa och till akademien dimittera de lärjungar, hvilka nu sändas till Lunds eller Malmö elementar-läroverks högre klasser; samt några skäl att frångå Ystads läroverk den rätt, det tillföre, innan den nya skolstadgan började tillämpas, egde att till akademien dimittera lärjungarne, icke förefunnits, har jag ånyo väckt denna motion, enär jag ville att Stats-Utskottet skulle erhålla kännedom om behovet för Ystad af ett högre elementar-läroverk, så att, då medel blifva tillgängliga, detta läroverk må komma i åtanke framför de, hvilka sednare anmält sig.

Efter härmed slutad öfverläggning och uppå gjord proposition hänvisades motionen jemte yttrandena till Stats-Utskottet.

Föredrogs Herr Meijers den 29 dennes bordlagda motion, N:o 63, angående beviljande af nödiga medel till utvidgande af Carlshamns läroverk från femklassigt till ett fullständigt högre elementar-läroverk.

Grefve Hamilton, Henning: För att ej falla besvärlig med anföranden vid hvarje motion, som rör elementar-läroverks utvidgning, ber jag få nämna, att de anmärkningar, jag framställde emot motionen, rörande utvidgning af Ystads elementar-läroverk, gälla alla följande motioner i samma syfte.

Efter härmed slutad öfverläggning och uppå gjord proposition hänvisades motionen jemte yttrandet till Stats-Utskottet.

Föredrogs Herr Bennichs den 29 dennes bordlagda motion, N:o 66, angående förändrad organisation af länsstyrelsernas kassaförvaltning.

Herr Faxe: Jag är visserligen icke bland dem, som hata de enskilda bankrättningarne eller med afund ser den vinst, som hittills kommit aktieegarne till godo, ej heller tillhörer jag deras antal, som gifva dessa banker skulden för den närvarande finansiella förlägenheten; men min åsigt är likväl, att de böra förblifva, hvad deras namn angifver, *enskilda* penningeverk, och således icke, på sätt i förevarande motion åsyftas, förvandlas till statsinstitutioner, hvilket blefve förhållandet, om åt dem öfverlemnades att vårda Statens medel och ombesörja utbetalningar deraf för Statens räkning eller, som är detsamma, vara Statens kassörer. Jag tror, att en dylik sammanblandning af Statens och de enskilda bankernas kassor är hvarken nödig eller nyttig. Med allt skäl bör man hoppas, att ingen enskild bank skall ens tillfälligtvis blifva urständssatt att behörigen uppfylla sina förbindelser; men sådant ligger dock inom möjlighetens gräns och det är lätt att föreställa sig hvilka olägenheter genom en dylik sammanblandning af Statens och bankers affärer i detta fall skulle uppstå. Det kan svaras, att en slags gemensamhet redan förefinnes, då det är de allmänna verken tillåtet att, vid penningeförsändningar sig emellan, begagna bankernas så kallade postremissvexlar; men härvid bör märkas, att sådant väl är tillåtet och

icke anbefaldt, samt att tillåtelsen ingalunda allmänt begagnas, dels derföre att ersättning fordras för vexlarne, som skulle erläggas icke af Staten utan af den remitterande; dels ock emedan det är tvifvelaktigt huruvida icke den remitterande, lika med hvarje annan trassent, står i ansvar för beloppet intill dess vaxeln blifvit inlöst — åtminstone erhålles dessförinnan icke qvitto.

Det ifrågavarande kassörsbestyret blefve derjemte ganska besvär- ligt för bankstyrelserna och deras tjänstemän — åtminstone inom vissa större län, der antalet af särskilda anordningar för året kan uppgå till nära 2,000 eller kanske derutöfver, och hvilket antal komme att ytterligare ökas, då i stället för de gemensamma anordningar, som nu för vissa stater utfärdas, i de flesta fall måste meddelas särskild anordning för hvarje person; då nu hvarje leverering eller utbetalning naturligtvis skulle särskildt bokföras samt styrkas med reversal eller qvitterad anordning, och banken således nödgades hålla räkning öfver statsmedlen i ungefärlig likhet med hvad för närvarande sker vid landtränteriet, erfordrades sannolikt en särskild tjänsteman för denna bokföring; och det kan vara mycket tvifvelaktigt, huruvida bankerna skola finnas benägna att utan ersättning åtaga sig detta, åtminstone icke med någon särdeles direkt vinst, förenade bestyr. Jag befarar dessutom, att man det oakadt icke kunde undvara räntmästaren eller någon motsvarig tjänsteman hos Konungens Befallningshafvande; enär otvifvelaktigt äfven der måste hållas räkning öfver medlen, såväl till kontroll emot uppbördsmännen och banken, som till redovisning för medelsdispositionen; en räkenskap vida skiljd från den kontrollräkning, som nu hålles i landskontoret; och att landskontoret, med dess nuvarande inskränkta tjänstemannapersonal, icke kan belastas med denna ytterligare tillökning i göromål, det inser hvar och en, som känner beskaffenheten af dessa mångartade, vidlyftiga och tidsödande göromål.

Besparingen i aflöning från Statens sida blefve således ringa eller ingen, och dess räntevinst icke heller särdeles betydlig; ty då medlen alltid måste vara tillgängliga vid anfordran och följaktligen i allmänhet blott kunde insättas på upp- och afskrifning, vore allenast den lägsta ränta att påräkna. Konungens Befallningshafvande eger icke att innehålla medel för framtida behof, utan hvad som icke för tillfället är behöfligt skall ovilkorligen remitteras till vederbörande embetsverk; och det vore således endast de medel, hvilka blifvit levererade under depositionstitel, som under någon längre tid kunde få kvarstå på räkningen hos banken; men Statens räntevinst å dessa blefve af ingen betydenhet, likasom fördelen af medlens innehafvande af föga vigt för Banken.

Men — om den ifrågavarande åtgärden sålunda medförde ringa nytta för Staten och derjemte de respektive bankerna ej heller komme att draga någon direkt fördel deraf — så är det deremot alldeles otvifvelaktigt, att åtgärden skulle medföra stora olägenheter och mycket besvär för flertalet af dem, som hade att lyfta medel efter anordning af Konungens Befallningshafvande. I stället för att hvar och en, som erhåller anordning, nu får i samma lokal lyfta beloppet deraf, skulle han nödgas söka denna på ofta ganska aflägsset ställe och mången gång för detta ändamål använda en särskild dag, då anordningen icke alltid

hunne expedieras, innan banken för dagen stängdes; och sådant blefve synnerligast betungande för dem — och detta är flertalet — som icke hade sitt hemvist i samma stad, der medlen skulle anordnas och lyftas. Jag må tillägga, att det äfven kunde blifva vådligt för banken, att ombesörja utbetalningar till en mängd obekanta personer. Anordningarne ställas alltid på viss man; men om obehörig person åtkomme anordningen och finge densamma inlöst, kunde det lätt hända, att banken, på reklamation af rätter man, finge ånyo betala beloppet.

Motionen är visserligen inskränkt till en hemställan om undersökning rörande den föreslagna åtgärdens utförbarhet; men om densamma af Riksdagen bifalles, så är ock principen, att Statens och enskild banks kassor må sammanblandas, dermed godkänd; och utförandet kan otvifvelaktigt på ett eller annat sätt åstadkommas, om man ej fäster afseende på olägenheterna deraf. Deremot är det en annan åtgärd, som väl kunde hafva skäl för sig, nemligen att Konungens Befallningshafvande, likasom för åtskilliga andra myndigheter redan är medgifvet, berättigades att på depositionsräkning i enskild bank eller annan bankinrättning insätta medel, som kunna antagas förblifva innestående under någon längre, helst förut bestämd tid.

Grefve Mörner, Carl Göran: Då vid förra riksdagen en motion väcktes af alldeles enahanda innehåll som den ifrågavarande, tog jag mig friheten att bestrida densamma; och ehuru jag nu skulle kunna anföra alldeles samma skäl mot den ifrågavarande motionen, vill jag dock ej trötta Kammarrens uppmärksamhet dermed, utan ber att blott få betona några skäl till afslag af motionen, hvilka då alldeles icke eller blott i mindre grad blefvo framhållna.

Först och främst tror jag att genom den föreslagna förändringen allmänhetens bekvämlighet icke befordras. Då en person har rätt att uppbära liqid af ett embetsverk, har han äfven fullt befogade anspråk på att få densamma i kontanter och ej i en invisning på en enskild bank, som ej kan förbindas att hålla sin lucka öppen å andra dagar eller andra tider på dagen, än som dess styrelse finner för banken lämpliga. Det skulle kunna lätteligen hända, om landtränteriernas verksamhet öfverflyttades på de enskilda bankerna, att en på landet boende person, som hade penningar att uttaga på landtränteriet, men i stället för penningar erhöle en invisning på en bank, nödgades resa hem igen med invisningen, af det skäl att banken den dagen ej vore öppen, och sedermera få företaga ytterligare en resa till residensstaden för att utfå sina penningar.

För det andra vill jag anmärka, att då det för de personer, som skulle komma att till de enskilda bankerna i stället för till ränterierna öfverlemna depositioner, blefve lönande, att dessa depositioner gjordes så tidigt och finge hos banken innestå så länge som möjligt, skulle följden häraf blifva, att uppbörderna af skatterna komme att ega rum vida tidigare än som hittills varit fallet. Det är likväl för Staten en fördel, att den skattskyldige får behålla sina penningar så länge som möjligt, och att uppbörderna deraf ej göres mera betungande än som är nödvändigt.

Slutligen skulle genom den föreslagna åtgärden kontrollen å upp-
bördsmännen betydligt försvåras och möjligheten att dölja en uppbörds-
balans i hög grad ökas. Det gamla förbudet för chefer uti förvaltande
verk att låna penningar af sina underordnade skulle ej kunna vidmagt-
hållas. Det finnes åtminstone intet, som hindrar att icke den ena da-
gen penningar insättas i banken för ett förvaltande verks räkning och
att chefen för samma verk andra dagen uppträder såsom länsökande
till samma summa. Jag afstyrker därför motionen.

Herr Almqvist, Erik Victor: Jemte det jag hufvudsakligen in-
stämmer med hvad de sista båda värde talarne i detta ärende yttrat,
ber jag att få tillägga ytterligare några ord. Jag tager för gifvet, att
motionens egentliga syfte är det att genom öfverflyttande af de liqui-
der, som hittills ålegat landshöfdinge-embetena, på de enskilda ban-
kerna, möjliggöra indragningen af landtränkmästare-tjensterna och der-
igenom åstadkomma en besparing. Men den besparing, som sålunda
skulle kunna vinnas, vore ganska ringa om ens någon. Ty i afseende
till den noggranna och högst vidlyftiga bokföring, som är nödig, bland
annat för Konungens Befallningshafvandes räkenskaper med Statskon-
toret, tror jag att den enskilda bank, som åtog sig att vara landshöf-
dinge-embetets kassör, nödgades att för hållande af dessa räkenskaper
anställa en särskild tjensteman; och då denna måste förses med ett lämp-
ligt arvode, kunde den med räntmästare-tjenstens indragning åsyftade
besparing ej ernås. Dessutom har den enskilde, som har att uppbära
något belopp af Konungens Befallningshafvande, rätt att fordra, att
detta belopp lemnas honom i Rikets gällande mynt; och då denna rätt
väl ej kan honom betagas eller lida någon inskränkning, blir följden
den, att banken tvingas att förse sig med en vida större riksmynskassa,
än som eljest vore för dess rörelse erforderlig. De vilkor, under hvil-
ka banken skulle åtaga sig den ifrågavarande förvaltningen, blefve der-
igenom hårdare. Någon besparing skulle således den ifrågasatta för-
ändringen ej medföra. Härtill kommer den omständighet, att då man
vidtager förändringar i Statens administration, bör man tillse, att dessa
blifva bestående och ej inom en kort tid måste förändras. Men om
den ifrågavarande motionen bifalles, kunna förändringar i admini-
strationen lätt komma att ega rum. De enskilda bankerna oktrojeras blott
på en tid af tio år i sender. Vid oktrojtidsens slut är det möjligt att
banken upphör eller förflyttar sin verksamhet annorstädes. Om man
nu borttagit landtränkmästare-tjensterna och låtit de enskilda bankerna
öfvertaga de göromål, som förut ålegat dessas innehafvare, måste man
ju, om banken upphör med eller förflyttar sin rörelse till annan ort,
ånyo upprätta den indragna landtränkmästare-tjensten. När man der-
för ej kan påräkna, att den i motionen föreslagna förändringen må
kunna annat än delvis och blott för kortare tid ega bestånd, anser jag
motionen ej böra bifallas.

Jag anhåller, att detta mitt yttrande måtte få åtfölja motionen vid
remiss till vederbörligt Utskott.

Herr Wallenberg: Jag känner visserligen ej den ifrågavarande
motionen, men, af hvad som angående densamma här blifvit yttradt,

kan jag finna, att den är alldeles densamma, som den motion af enahanda innehåll, hvilken väcktes vid förra riksdagen; och jag tror mig kunna till tröst för dem, som befara att »det mäktiga bankintresset» skulle af motionens antagande skörda alltför stora fördelar, försäkra, att den fördel, som skulle kunna genom den med motionen åsyftade förändringen vinnas, skulle komma att ligga på Statens sida, och alldeles icke på de enskilda bankernas. Måhända befinnas de föga villige att ådraga sig ansvaret.

Herr Schartau: Jag kan väl ej bedöma de svårigheter i praktiskt hänseende, som genom den med motionen åsyftade förändringen skulle kunna uppkomma; dock tror jag, att den skicklighet och den talang, som hittills gjort sig gällande vid bedrivande af de enskilda bankernas affärer, skulle visa sig äfven i deras sätt att handhafva landtränteriernas medel, liksom jag äfven tror att dessa banker skulle komma att åtaga sig besväret med förvaltningen af dessa medel för intet. Men jag anser att härutinnan ej förefinnes något skäl att lemna understöd åt motionen, och det är min fasta öfvertygelse, att den dag skulle vara i högsta grad beklagansvärd, då Staten sammanblandade sina affärer med de enskilda bankernas. Denna motion blef vid förra riksdagen afslagen och jag hoppas att den ej skall röna större framgång vid denna riksdag. Och skulle den, såsom jag har anledning förmoda, äfven vid kommande riksdagar ånyo väckas, hoppas jag, att den måtte alltid blifva bemött med samma svar, det, att den ej kan till någon åtgärd föranleda.

Sedan öfverläggningen härefter förklarats slutad, hänvisades motionen jente yttrandena till ett tillfälligt Utskott.

Föredrogs och hänvisades till Stats-Utskottet Herr Ros' den 29 dennes bordlagda motion, N:o 67, angående anvisande af ett årligt anslag å 30,000 R:dr, för tillökning i afvittrings-landtmätarnes antal uti Westerbottnens och Norrbottens län.

Föredrogs och hänvisades till Lag-Utskottet Herr Ros' den 29 dennes bordlagda motion, N:o 68, angående tillägg i gällande Grufvestadga, beträffande *mineralet stenkol*.

Föredrogs och hänvisades till Banko-Utskottet Herr Wallenbergs den 29 dennes bordlagda motion, N:o 70, angående myntfotens bestämmande i guld, m. m.

Friherre Raab, Ad. Chr. Då den Kongl. Propositionen om Statsverkets tillstånd och behof remitterades till Stats-Utskottet, hade den varit i vår hand så kort tid, att man ej hunnit att genomläsa, än mindre granska densamma; och ehuru jag ej betvivlar, att de utmärkte män,

som fått Kammarens förtroende att i nämnda Utskott behandla densamma, ega fullkomlig skicklighet dertill, må det likväl tillåtas mig att fästa Utskottets uppmärksamhet på vissa omständigheter, som stå i samband med den Kongl. Propositionen.

Med förbigående af de första tre Hufvudtitlarne vill jag framställa några anmärkningar mot den fjerde. Kongl. Maj:t har inom densamma föreslagit ett anslag af tre millioner Riksdaler till anskaffande af nya vapen, af hvilket anslag en million skulle utgå under år 1867. Men huru mycket jag än sökt, har jag dock ej i Propositionen funnit ens antydd möjligheten att förändra våra gamla redan befintliga gevär. För den summa af en million Riksdaler, som skulle utgå under år 1867, kunde, enligt hvad den Kongl. Propositionen gifver vid handen, erhållas blott 14,000 gevär och detta likväl endast under den förutsättning, att vi komme att erhålla gevär för möjligaste bästa pris. — Har dock erfordras, enligt hvad af samma Kongl. Proposition inhemtas, för vår armés tidsenliga beväpning ej mindre än 150,000 nya gevär. Den långsamhet, med hvilken sålunda vår beväpning skulle komma att verkställas, anser jag långt ifrån lämplig. Hvarhelst vi se omkring oss i alla andra länder, söker man att med utomordentlig skyndsamhet förskaffa sig tidsenliga vapen. I Baijern — jag har tagit detta land såsom exempel, emedan dess folkmängd är ungefär lika stor som Sveriges, — har man sedan sist förflutna sommar redan omorganiserat sin armé och förändrat 60,000 gamla gevär. I afseende på omändring af gevär ville jag i allmänhet hänvisa till ett föredrag, som nyligen blifvit hållet inför en samling af Sveriges mest upplyste militärer; men några ytterligare upplysningar i detta ämne, som jag varit nog lycklig att kunna förskaffa mig, må det tillåtas mig att få här omnämna. Ryssland arbetar för närvarande ifrigt på förändring af sin frigsmateriel och har redan ändrat 162,000 gevär. Danmark har nyligen förskaffat sig 33,000 nya gevär och ändrat 10,000 gamla. Schweitz har, som vi alla veta, fattat det raska beslutet att köpa 100,000 nya gevär och omändrar alla sina gamla. England har utsatt ett stort pris på den bästa nya gevärsmodell samt ändrar under tiden alla sina gamla gevär, som kunna ändras. Till och med i Spanien förändras alla gamla gevär, som äro dertill användbara, efter ny modell. Och i Amerika fortfar man ännu med rastlös ifver att anskaffa nya vapen.

Nyare gevär ega vi i vårt land af tre olika modeller, af åren 1855, 1860 och 1864. Dessa gevär äro de enda vi ega, som kunna anses vara i någon mån tidsenliga. Af den förstnämnda modellen ega vi ej mer än 20,000 stycken. Denna modell är af något gröfre kaliber än de båda sednare, hvilka, tack vare det lyckliga snillet hos den man, som konstruerat dem, hafva samma kaliber, som de nyare gevär, hvilka nu i allmänhet prisas såsom de bästa. Af de båda sednare modellerna ega vi tillsammans 25,000 stycken. Kostnaden för omändring af gevär har i Danmark uppgått till 10 Riksdaler för hvarje, men, efter hvad jag från ett synnerligen tillförlitligt håll fått erfara, skulle densamma i Sverige kunna verkställas för sju Riksdaler. Med en jemförelsevis ganska låg summa skulle vi således kunna förändra våra nu omtalade gevär och på detta sätt förskaffa oss ej mindre än 45,000 stycken dylika, som vore fullt motsvarande nutidens fordringar. Visserligen äro, såsom

jag redan anmärkt, ej alla dessa gevär af samma kaliber, och denna beklagliga omständighet är af ganska stor vikt derföre, att samma ammunition ej kan användas till de olika gevären, och en förvexling af patronerna således skulle kunna göra gevären obrukbara. Men man har, såsom Herrarne väl af tidningarne inhentat, från Gotland låtit höra bittra sorgeqväden hurusom man der stode utan vapen. Man kunde ju dit öfverlemna de förändrade gevären af 1855 års modell; och äfven andra landsorter skulle, jag är säker derom, med glädje mottaga dylika vapen. Nu har det länge varit oafgjordt om man skulle gifva koppar- eller pappers-patronerna företrädet och det är först i sednaste tider som koppar-patronerna vunnit segern. Må man nu göra papperspatroner till de gamla gevären af större kaliber och koppar-patroner till de nyare och jag tror att faran för förvexlingar af ammunition derigenom skall vara fullkomligt förebyggd.

Om vi utifrån förskrifva de nya gevär, som skola åt oss anskaffas, tror jag, i likhet med hvad en värd talare här till venster om mig redan anmärkt, att vi ej kunna påräkna att få dem så väl och så skyndsamt förfärdigade, som vore önskvärdt. Vi hafva nemligen i afseende på beställandet af gevär blifvit förekomna af så många andra länder, att vi ej kunna påräkna, att fabrikanterna skola kunna åt våra beställningar egna erforderlig omsorg eller medhinna att verkställa dem inom lämplig tid. Deremot vore det af en omätlig vikt, om vi kunde tillverka våra gevär inom landet, ej blott till följd af den arbetsförtjenst, som derigenom bereddtes den inhemska tillverkaren, utan äfven derföre, att vi, i händelse af krig, vore i stånd att sjelfve förskaffa oss vårt behof af vapen. Ty under krigstider äro, som vi alla veta, gevär krigskontraband, äfven om de föras till en neutral mägt. Om derföre en del af de begärda anslagssummorna användes till inrättande eller upphjelpande af gevärsfabriker inom landet, anser jag att ett stort fosterländskt mål derigenom vore vunnet.

I sammanhang med frågan om anslag till anskaffande af nya gevär, ber jag att få yttra mig om ett annat ämne, som är dermed nära förbundet. Kongl. Maj:t har i den nådiga Propositionen äskat ett anslag af 300,000 Riksdaler för anläggande af en fabrik för kopparpatroner. Häremot har jag alls intet att invända. Men i den Kongl. Propositionen har Marieberg blifvit föreslaget såsom det ställe, der denna fabrik skulle anläggas. Då man nu i allmänhet är temligen ense derom, att Stockholm är en i strategiskt hänseende vigtig och för anfall utsatt punkt, som bör genom befästningar förstärkas, anser jag det ganska vådligt att förlägga en så vigtig fabrik på en punkt, som vid en hastig öfverrumplig lätt kunde besättas och hvars intagande skulle göra det omöjligt för vår armé att försvara sig. Jag tror det vara af väsendtlig vikt, att en annan säkrare ort än Marieberg utväljes för anläggande af nämnda fabrik och vågar derför föreslå Carlsborg såsom liggande mera centralt. Jag vet väl ej med säkerhet om utrymme för en sådan fabrik finnes derstädes, men jag tror att så skall vara förhållandet.

Eftersom jag nu har ordet, vill jag begagna tillfället att med det samma yttra mig om två af de öfriga Hufvudtitlarne. Inom Sjetta Hufvudtiteln är begärdt en viss summa till inrättande af åtskilliga nya kronofogde- och häradsskrifvare-tjenster. Utan att nu ingå i frågan

om behöfligheten och nyttan af dessa tjänster i allmänhet, om hvilkas indragning motioner blifvit vid denna riksdag väckta, vill jag blott hemställa huruvida icke inom Sjette Hufvudtiteln finnas medel, som kunde till de af Kongl. Maj:t föreslagna lönerna användas. Då nemligen embetsmän finnas, hvilkas tjänster sortera under denna Hufvudtitel och hvilka i lön uppbära 25 till 30,000 Riksdaler, borde, efter mitt förmenande, denna Hufvudtitel med någon omreglering kunna sörja för sig sjelf.

Inom Sjunde Hufvudtiteln har blifvit begärdt ett anslag till uppförande af ett nytt landshöfdinge-residens i Carlstad. Att ett sådant är behöfligt sedan det gamla blifvit förstört af den våldeld, som öfvergått nämnda stad, veta vi nog. Men den summa, som blifvit begärd härtill, uppgår till ej mindre än 192,000 Riksdaler; man tyckes sålunda vilja åt Landshöfdingen i Carlstad uppföra ett riktigt palats. Några sådana stora landshöfdinge-residenser hafva på sednare tider blifvit uppförda i andra städer; och jag tror mig veta, att åtskilliga af de landshöfdingar, som bo i dem, ej äro särdeles tacksamma för de stora salonger, i hvilka de blifvit inlogerade. De stora rummen fordra nemligen mycket möbler, mycken eldning, stor eklärerung, och deras innebyggare, skulle utan tvifvel varit mera belåtna, om dessa rum ej varit större än som varit för dem nödvändigt i och för utöfvandet af gästfrihetens pligter. Mig förefaller derfore det ifrågasatta landshöfdinge-residenset i Carlstad vara beräknadt större än hvad som varit af behovet påkalladt.

Jag anhåller att detta mitt yttrande måtte varda till Stats-Utskottet öfverlemnadt.

Herr Schartau: Då vi nu återigen kommit in på den Kongl. Propositionen och gevärfrågan, må det tillåtas mig att yttra några ord emot den skyndsamhet i anskaffande af gevär, som den siste värde talaren påyrkat. Det är ju ännu ovisst huru en armé bör vara organiserad, man vet ju ej ens hvilket gevär som skall anses vara det bästa. Den alltför stora skyndsamheten skulle dessutom vid vapnens anskaffande sätta oss i beroende af utlandet. Deremot tror jag att det skulle vara af stor vigt att gevärslabrikerna inom landet utvidgades och fullkomnades och detta ej minst i militäriskt hänseende. Det är sannt att, om den inhemske fabrikanten anlätades, kunde vi ej nu genast få alla våra vapen förfärdigade, utan måste först lemna honom tillfälle att försöka sig dermed; men jag anser det, att vi kunna sjelfva i framtiden förfärdiga våra gevär, vara af vida större vigt och nytta för landet, än det att i en hast få gevär, hvilka ändå måhända snart skulle blifva urmodiga.

Hvad som egentligen föranledt mig att begära ordet var det att mig förefaller som om den Kongl. Propositionen antydde, att gevärstillverkningen inom landet efter gamla modeller fortsattes ännu i den dag, som nu är. För min del kan jag ej fatta lämpligheten häraf. Jag förstår väl, att Kronan kan med den ena eller andra gevärslabrikerna hafva ingått kontrakt, som den har svårt att komma ifrån. Men om än sådant kontrakt ej kan helt och hållet upphävas, tror jag dock att det ej skulle vara för Kronan omöjligt att tillvägabringa förändring deruti så till vida,

att i stället för tillverkningen af hela gevär sättes ändrande af gamla dylika eller förfärdigande af alltid behöfliga delar till nya. I alla händelser är det ej rätt och med god hushållning öfverensstämmande att fortsätta med ny tillverkning af erkänt icke tidsenliga vapen; och jag hoppas att Stats-Utskottet måtte egna sin uppmärksamhet åt detta missförhållande.

Friherre Raab: Jag uppträder nu ånyo för att svara några ord på hvad den siste värde talaren yttrat. Jag kan ingalunda lemna någon nöjaktig förklaring öfver den sista anmärkningen, men får på det kraftigaste motsätta mig den benägenhet för uppskof, det »festina lente», som röjer sig i hans första anmärkning. Det förefaller mig, som om vi, för att begagna ett gammalt ordspråk, ej såge skogen för bara träen, som om vi vore faran så nära att vi ej såge den. Jag vill åtminstone ej hafva på mitt samvete, att hafva hört till dem, som genom lugnande föreställningar beredt uppskof, som vilja under overksamhet förlänga den dyrbara tid vi haft till att bereda oss på vårt försvar. Äfven om, hvarpå jag ej tviflar, man i framtiden får en bättre modell på gevär, än den, som nu anses för den bästa, så riskera vi i alla fall ej så mycket derigenom, att vi nu oppoffra en mindre summa på förändrande af gamla gevär och anskaffande af nya, som derigenom, att vi sätta oss med armarne i kors och i overksamhet afbida hvad framtiden kan medföra. Jag upprepar ännu en gång, att i denna fråga är skyndsamt af omätlig vikt. Jag har hört sägas att vid åtskilliga fabriker och faktorier, der man till följd af den nu rådande arbetslösheten nådgats afskeda en mängd arbetare, skulle det vara synnerligen lätt att få sysselsätta desse, bland hvilka finnas skickliga filare och skickliga smeder, med omändring af gamla gevär eller tillverkning af delar af nya. Vi skulle, om dessa beställningar utfördes inom landet, vinna, utom annat, det att de blefvo fortare färdiga än om de gjordes annorstädes. Denna åtgärd får jag derföre rekommendera på det högsta.

Efter härmed slutad öfverläggning och uppå gjord proposition, hänvisades de nu afgifna yttrandena till Stats-Utskottet.

Upplästes ett från Andra Kammaren ankommet protokollsutdrag, N:o 19, för den 28 dennes, hvaraf inhemtades, att Andra Kammaren biträdt Första Kammarens beslut om tillsättande af ett särskildt Utskott för behandling af alla frågor rörande förändrad organisation af landförsvaret och dertill erforderliga anslag.

Herr Grefven och Talmannen hemställde, huruvida Kammaren ville besluta att nästa Lördag den 2 Februari företaga val af ledamöter och suppleanter uti ifrågavarande Utskott; hvilket bifölls.

Kammaren åtskiljdes kl. $\frac{3}{4}$ 2 e. m.

In fidem
O. Brakel.